

Број: 17-14-1-954-2/14
Сарајево, 25. април 2014. године

 BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

PRIMLJENO: 28.04.2014			
Organizaciona jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
01/02	05-2	568	14

ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

- ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
- ДОМ НАРОДА

Предмет. Сагласност за ратификацију споразума, тражи се

У складу са чланом 16. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора ("Сл. гласник БиХ", бр 29/00 и 32/13), достављамо вам ради давања сагласности за ратификацију:

Споразум о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије у погледу прекограничног програма Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру Инструмента за претприступну помоћ за 2013. годину. Споразум је потписала гђа. Невенка Савић, директорица Дирекције за европске интеграције БиХ, 06. фебруара 2014. године, у Сарајеву.

Будући да је Министарство финансија и трезора БиХ надлежно за провођење поступка за закључивање овог споразума, молимо вас да на састанке ваших комисија, односно сједнице Дома, поред представника Предсједништва БиХ, као предлагача, позовете и представника Министарства који заступницима, односно делегатима може дати све потребне информације о споразуму.

С поштовањем,

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Борис Буха

Broj: 08/1-41-05-2-7541-2/13
Sarajevo, 14.04.2014. godine

PREDSJEDNIŠTVO
BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

16. Ministarstvo
27.04.14
5.57

PRIMLJENO: 24-04-2014 20

Broj prijema	Broj klasifikacione oznake	Redni broj	Broj priloga
17	11-1	954-1	

PREDSJEDNIŠTVO
BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

Predmet: Prijedlog Odluke o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju između Bosne i Hercegovine i Evropske Komisije u pogledu prekograničnog programa Bosna i Hercegovina – Crna Gora u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć za 2013. godinu, dostavlja se

U prilogu akta dostavljamo prijedlog Odluke o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju između Bosne i Hercegovine i Evropske Komisije u pogledu prekograničnog programa Bosna i Hercegovina – Crna Gora u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć za 2013. godinu, koji je potpisan u Sarajevu 6. februara 2014. godine.

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je na 46. redovnoj sjednici, održanoj 5. decembra 2013. godine, donijelo Odluku o prihvatanju Sporazuma o finansiranju između Bosne i Hercegovine i Evropske Komisije u pogledu prekograničnog programa Bosna i Hercegovina – Crna Gora u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć za 2013. godinu i ovlastilo Nevenku Savić, Direktoricu za evropske integracije Bosne i Hercegovine da isti potpiše. Kopija Odluke Predsjedništva Bosne i Hercegovine, broj: 01-50-1-3493-17/13. od 5. decembra 2013. godine je u prilogu ovog akta.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na svojoj 89. sjednici, održanoj 4. aprila 2014. godine, utvrdilo Prijedlog o ratifikaciji predmetnog Sporazuma.

Molimo da Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, u skladu sa odgovarajućim odredbama Zakona o postupku zaključivanja i izvršavanja međunarodnih ugovora ("Službeni glasnik BiH" broj 29/00 i 32/13), provede postupak ratifikacije Ugovora.

S poštovanjem,

Prilog: kao u tekstu

SPORAZUM O FINANSIRANJU

IZMEĐU

BOSNE I HERCEGOVINE

I

EVROPSKE KOMISIJE

U POGLEDU PREKOGRANIČNOG PROGRAMA
BOSNA I HERCEGOVINA - CRNA GORA

U OKVIRU INSTRUMENTA ZA PRETPRISTUPNU
POMOĆ

ZA 2013. GODINU

(Centralizirano upravljanje)

SADRŽAJ

Preambula

- 1. Program**
- 2. Realizacija programa**
- 3. Odgovorne strukture i nadležna tijela**
- 4. Finansiranje**
- 5. Rok za ugovaranje**
- 6. Rok za izvršavanje ugovora**
- 7. Rok za isplatu sredstava**
- 8. Tretiranje primitaka**
- 9. Prihvatljivost troškova**
- 10. Čuvanje dokumentacije**
- 11. Mapa puta za decentralizaciju bez ex ante kontrola**
- 12. Tumačenje**
- 13. Djelimična nevalidnost i nenamjerni propusti**
- 14. Pregled, izmjena i dopuna**
- 15. Prekid**
- 16. Rješavanje razlika**
- 17. Obavijesti**
- 18. Broj originalnih primjeraka**
- 19. Dodaci**
- 20. Stupanje na snagu**

Dodatak A **Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora u okviru IPA komponente prekogranične saradnje za 2013. godinu koji je usvojen prema Odluci Komisije C(2012)8074 od 08. novembra 2012. Godine**

Dodatak B **Okvirni sporazum između Komisije Evropskih zajednica i Bosne i Hercegovine od 20. februara 2008. godine**

Dodatak C **Izvještavanje**

SPORAZUM O FINANSIRANJU

BOSNA I HERCEGOVINA

i

EVROPSKA KOMISIJA

dalje u tekstu zajednički označeni kao "Strane", ili pojedinačno kao "zemlja korisnica" u slučaju Bosne i Hercegovine, ili kao "Komisija" u slučaju Evropske komisije.

S obzirom da:

- (a) Dana 01. avgusta 2006, Vijeće Evropske unije je usvojilo Uredbu (EZ) broj 1085/2006 za uspostavu instrumenta za pretpristupnu pomoć (u daljnjem tekstu: "Okvirna IPA uredba"). Stupivši na snagu od 01. januara 2007. ovaj instrument predstavlja jedinstvenu pravnu osnovu za pružanje finansijske pomoći zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima u njihovim nastojanjima da unaprijede političke, privredne i institucionalne reforme s ciljem njihovog eventualnog učlanjenja u Evropsku uniju.
- (b) Dana 12. juna 2007. Komisija je usvojila Uredbu (EZ) broj 718/2007, kojom se provodi Okvirna IPA uredba, kojom se detaljno razrađuju odredbe o primjenjivom upravljanju i kontroli (u daljnjem tekstu: "IPA Uredba o realizaciji").
- (c) Pomoć Evropske unije u okviru instrumenta za pretpristupnu pomoć treba da nastavi da podržava zemlje korisnice u njihovim nastojanjima da ojačaju demokratske institucije i vladavinu prava, reformu javne uprave, provođenje ekonomskih reformi, poštovanje ljudskih i manjinskih prava, promociju jednakosti polova, podržavanje razvoja civilnog društva i unaprijeđenje regionalne saradnje, kao i pomirenje i rekonstrukciju, te doprinos održivom razvoju i smanjenju siromaštva.

Za potencijalne kandidate pomoć Evropske unije takođe može obuhvatati usklađivanje s *pravnom stečevinom* EU, kao i podršku za investicijske projekte, naročito ciljajući na izgradnju kapaciteta upravljanja u području regionalnog razvoja, razvoja ljudskih potencijala i ruralnog razvoja.

- (d) Strane su zaključile 20. februara 2008. godine Okvirni sporazum kojim se utvrđuju opći uslovi saradnje i realizacije pomoći Evropske unije u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć.
- (e) "Višegodišnji Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora" za godine 2007 - 2013 usvojen je Odlukom C(2007)6350 od 18. decembra 2007, i revidiran Odlukom C(2010)5828 od 20. avgusta 2010. godine i Odlukom o realizaciji C(2012)8074 od 08. novembra 2012. godine (dalje u tekstu: "program"). Ovaj program provodi Komisija na centraliziranoj osnovi.
- (f) Neophodno je za realizaciju ovog programa da Strane zaključe Sporazum o finansiranju za utvrđivanje uslova za isporuku pomoći Evropske unije i pravilnik i postupke za isplatu u vezi s tom pomoći, kao i uslove pod kojim će se upravljati tom pomoći.

DOGOVORILI SU SLIJEDEĆE:

1 PROGRAM

Komisija će putem granta doprinijeti finansiranju slijedećeg programa, koji je izložen u Dodatku A ovog Sporazuma.

Program broj: Bosna i Hercegovina: 2013/023-685 (CRIS)

Naslov: Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora u okviru IPA komponente prekogranične saradnje za 2013. godinu.

2 REALIZACIJA PROGRAMA

- (1) Ovaj program realizira Komisija na centraliziranoj osnovi, u smislu Člana 53a Uredbe Vijeća (EZ Euratom) br. 1605/2002 o Finansijskoj uredbi koja se primjenjuje na opći budžet Evropskih zajednica, kako je posljednji put izmijenjena i dopunjena Uredbom (EZ, Euratom) br. 1525/2007 od 17. decembra 2007. godine (dalje u tekstu: "Finansijska uredba").
- (2) Program se realizuje u skladu sa odredbama Okvirnog sporazuma o Pravilniku za saradnju u vezi s Pomoći EU za Bosnu i Hercegovinu i realizaciju Pomoći u okviru Instrumenta pomoći za pretpistup (IPA) koji su Strane zaključile 20. februara 2008. godine (dalje u tekstu: "Okvirni sporazum"), koji je izložen u Dodatku B ovog Sporazuma.

3 ODGOVORNE STRUKTURE I NADLEŽNI ORGANI

- (1) Korisnik određuje nacionalnog IPA koordinatora, u skladu sa Okvirnim sporazumom, koji nastupa kao predstavnik Korisnika pred Komisijom. On/ona osiguravaju održavanje bliske veze između Komisije i Korisnika u pogledu općeg procesa pristupanja i u pogledu pomoći za pretpristup EU u okviru IPA.
- (2) Nacionalni IPA koordinator odgovoran je za koordinaciju učešća zemlje korisnice u mjerodavnim prekograničnim programima kao i u transnacionalnim, međuregionalnim i programima morskih slivova u okviru drugih instrumenata Evropske unije.
- (3) Zemlje korisnice uspostavljaju operativne strukture za dio programa koji se odnosi na njihovu teritoriju. Njihove funkcije i odgovornosti su definirane u programu prekogranične saradnje, uz izuzetak tendera, ugovaranja i plaćanja, koji spadaju u odgovornost Komisije.
- (4) Operativna struktura usko saraduje u realizaciji ovog programa s operativnom strukturom/(-ama) Crne Gore.

- (5) Operativne strukture i zemlje učesnice uspostavljaju zajednički tehnički sekretarijat koji pruža pomoć operativnim strukturama i zajednički nadzorni odbor prema Članu 142 IPA Uredbe o realizaciji u izvršavanju svojih preuzetih obaveza.

Zajednički tehnički sekretarijat može imati uspostavljene podružnice u svakoj od zemalja učesnica.

4 FINANSIRANJE

Finansiranje za realizaciju ovog Sporazuma je kako slijedi:

- (a) Doprinos Evropske unije za 2013. godinu je fiksiran na maksimalno 600.000 EUR (šest stotina hiljada eura) za dio programa koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu, kako je navedeno u Prilogu A1 i Dodatku A ovog Sporazuma. Međutim, plaćanje doprinosa Evropske unije od strane Komisije vrši se u okviru raspoloživih sredstava;
- (b) Troškove odgovornih struktura i nadležnih tijela koje uspostavlja država korisnica za provođenje programa snosi Korisnik uz izuzetak troškova navedenih u Članu 94(1)(f) IPA Uredbe o realizaciji, kako je navedeno u Dodatku A ovog Sporazuma.

5 ROK ZA UGOVARANJE

- (1) Pojedinačni ugovori i sporazumi kojima se realizira ovaj Sporazum zaključuju se najkasnije do tri godine nakon datuma zaključivanja ovog Sporazuma.
- (2) Sredstva za koja nije potpisan ugovor prije isteka roka za ugovaranje se otkazuju.

6 ROK ZA IZVRŠAVANJE UGOVORA

- (1) Ugovori moraju biti izvršeni u roku od maksimalno 2 godine od isteka datuma za ugovaranje.
- (2) Rok za izvršavanje ugovora može biti produžen prije isticanja njegovog roka za završetak u opravdanim slučajevima.

7 ROK ZA ISPLATU SREDSTAVA

- (1) Isplata sredstava mora biti izvršena najkasnije godinu dana nakon krajnjeg roka za izvršavanje ugovora.
- (2) Rok za isplatu sredstava može biti produžen prije isticanja njegovog krajnjeg roka u opravdanim slučajevima.

8 TRETIRANJE PRIMITAKA

- (1) Primici u svrhu IPA uključuju prihod ostvaren u operaciji, tokom razdoblja njenog sufinansiranja, od prodaje, iznajmljivanja, usluge registracije/naknada za usluge ili drugih jednakovrijednih primitaka osim:
 - (a) prihoda ostvarenih tokom ekonomskog vijeka sufinansiranih investicija u slučaju investicija u preduzeća;
 - (b) prihoda ostvarenih u okviru mjere finansijskog inženjeringa, uključujući poduzetnički kapital i sredstva za zajmove, garantna sredstva, leasing;
 - (c) gdje je primjenjivo, doprinosa iz privatnog sektora za sufinansiranje operacija, koji se prikazuju zajedno s javnim doprinosom u finansijskim tabelama programa.
- (2) Primici kako su prethodno određeni u stavu 1, predstavljaju prihod koji se oduzima od iznosa prihvatljivih troškova za predmetne operacije. Najkasnije do zatvaranja programa, takvi prihodi oduzimaju se od prihvatljivih troškova predmetne operacije u potpunosti ili srazmjerno, zavisno od toga jesu li ostvareni u cijelosti ili samo djelimično kroz sufinansiranu operaciju.

9 PRIHVATLJIVOST TROŠKOVA

- (1) Izdaci u okviru programa u Dodatku A su prihvatljivi za doprinos Evropske unije ako su zapravo nastali nakon potpisivanja ovog Sporazuma.
- (2) Slijedeći troškovi nisu prihvatljivi za doprinos Evropske unije u okviru programa u Dodatku A:
 - (a) porezi, uključujući porez na dodanu vrijednost;
 - (b) carinske i uvozne naknade, ili neke druge naknade;
 - (c) kupovina, zakup ili leasing zemljišta i postojećih zgrada;
 - (d) novčane kazne, finansijski penali i sudski troškovi;
 - (e) operativni troškovi;
 - (f) polovna oprema;
 - (g) bankarski troškovi, troškovi garancija i slične naknade;
 - (h) troškovi konverzije, troškovi i gubici u vezi s bilo kojom komponentom posebnih deviznih euro računa, kao i drugi čisto finansijski troškovi;
 - (i) ostali doprinosi u naturi;
 - (j) kamata na dug.

(3) Izuzetno od prethodnog stava 2 slijedeći izdaci su prihvatljivi:

- (a) porezi na dodanu vrijednost, ako su ispunjeni slijedeći uslovi:
 - (i) porezi na dodanu vrijednost se ne mogu povratiti ni na koji način;
 - (ii) utvrđeno je da ih snosi krajnji korisnik, i
 - (iii) oni su jasno identificirani u prijedlogu projekta.
- (b) troškovi koji se odnose na transnacionalne finansijske transakcije;
- (c) u slučaju kada provođenje neke aktivnosti zahtijeva otvaranje zasebnog računa ili više njih, bankovni troškovi za otvaranje i vođenje računa;
- (d) naknade za pravne savjete, notarske naknade, troškovi tehničkih ili finansijskih stručnjaka i računovodstveni ili revizijski troškovi, ako su direktno povezani sa sufinansiranom operacijom i neophodni su za njenu pripremu ili provođenje;
- (e) troškovi garancije banke ili druge finansijske institucije, u mjeri u kojoj se te garancije zahtijevaju prema državnim zakonima i zakonima EU;
- (f) opći troškovi, pod uslovom da se zasnivaju na stvarnim troškovima vezanim za izvršenje predmetne operacije. Jedinствене paušalne stope zasnovane na prosječnim troškovima ne smiju premašivati 25% od direktnih troškova operacije koji mogu uticati na nivo općih troškova. Obračun se uredno dokumentira i periodično pregleda;
- (g) kupovina zemljišta za iznos do 10% prihvatljivih troškova u predmetnoj aktivnosti.

(4) Osim tehničke pomoći za prekogranični program iz Člana 94 IPA Uredbe o realizaciji, slijedeći izdaci koje podmiruju tijela javne vlasti u pripremi ili provođenju operacije su prihvatljivi:

- (a) troškovi stručnih usluga koje pružaju javne vlasti, osim krajnjeg korisnika, u pripremi ili provođenju operacije;
- (b) troškovi pružanja usluga vezanih uz pripremu i provođenje operacija koje pruža javna vlast, koja je sama po sebi krajnji korisnik i koja provodi operaciju za vlastiti račun bez pribjegavanja drugim, vanjskim pružateljima usluga, ako su to dodatni troškovi i odnose se ili na same izdatke i direktno se plaćaju za sufinansiranu operaciju.

Predmetno nadležno javno tijelo ili fakturira troškove iz tačke (a) ovog stava prema krajnjem korisniku ili potvrđuje te troškove na osnovu dokumenata ekvivalentne dokazne vrijednosti koji omogućavaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je to tijelo platilo za tu operaciju.

Troškovi iz tačke (b) ovog stava moraju biti potvrđeni pomoću dokumenata koji dopuštaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je predmetno javno tijelo platilo za tu aktivnost.

- (5) Bez obzira na odredbe stavova 1 do 4, daljnja pravila o prihvatljivosti izdataka mogu biti propisana u prekograničnom programu u Dodatku A ovog Sporazuma.

10 ČUVANJE DOKUMENTACIJE

- (1) Svi dokumenti koji se odnose na program u Dodatku A čuvaju se u razdoblju od najmanje pet godina od datuma na koji Parlament Evrope odobri pražnjenje za budžetsku godinu na koju se predmetna dokumentacija odnosi.
- (2) U slučaju da program u Dodatku A nije definitivno zatvoren u roku koji je definiran u prethodnom stavu 1, dokumentacija koja se na njega odnosi čuva se do kraja godine koja slijedi godinu u kojoj je program iz Dodatak A zatvoren.

11 MAPA PUTA ZA DECENTRALIZACIJU BEZ EX ANTE KONTROLA

- (1) Zemlja korisnica uspostavlja detaljnu mapu puta sa indikativnim mjerilima i rokovima za postizanje decentralizacije sa *ex ante* kontrolama od strane Komisije. Pored toga, zemlja korisnica uspostavlja indikativnu mapu puta za postizanje decentralizacije bez *ex ante* kontrola od strane Komisije.
- (2) Komisija prati provođenje mape puta spomenute u stavu 1, i vodi računa o rezultatima koje zemlja korisnica ostvari u ovom kontekstu, posebno u pružanju pomoći. Mapa puta za postizanje decentralizacije bez *ex ante* kontrola može se odnositi na postupno ukidanje različitih vrsta *ex ante* kontrole.
- (3) Zemlja korisnica redovno izvještava Komisiju o napretku koji se ostvari u realizaciji ovog plana.

12 TUMAČENJE

- (1) Osim ako podliježu izričitim odredbama u ovom Sporazumu koje nalažu suprotno, termini upotrijebljeni u ovom Sporazumu imaju isto značenje koje im je pripisano u Okvirnoj IPA uredbi i IPA Uredbi o realizaciji.
- (2) Osim ako podliježu izričitim odredbama u ovom Sporazumu koje nalažu suprotno, sve reference na ovaj Sporazum su reference na Sporazum kako je izmijenjen, dopunjen, proširen ili zamijenjen s vremena na vrijeme.
- (3) Sva pozivanja na propise Vijeća ili Komisije odnose se na verziju tih uredbi kako je naznačeno. Ukoliko je potrebno, izmjene tih uredbi transponiraju se u ovaj Sporazum putem amandmana.
- (4) Naslovi u ovom Sporazumu nemaju nikakav pravni značaj i ne utiču na njegovo tumačenje.

13 DJELIMIČNA NEVALIDNOST I NENAMJERNI PROPUSTI

- (1) Ako odredba ovog Sporazuma jeste ili postane nevažeća, ili ako ovaj Sporazum sadrži nenamjerne propuste, to neće uticati na validnost ostalih odredbi ovog Sporazuma. Strane će zamijeniti svaku nevaljanu odredbu valjanom odredbom koja je najbliža moguća svrsi i namjeni nevažeće odredbe.
- (2) Strane će ispraviti bilo koji nenamjerni propust odredbom koja najbolje odgovara svrsi i namjeri ovog Sporazuma, u skladu sa Okvirnom IPA uredbom i IPA Uredbom o realizaciji.

14 PREGLED, IZMJENA I DOPUNA

- (1) Provođenje ovog Sporazuma biti će predmet periodičnih pregleda u vrijeme koje dogovore Strane.
- (2) Svaki amandman koji dogovore Strane biti će u pismenoj formi i biti će dio ovog Sporazuma. Takav amandman stupa na snagu na dan koji utvrde Strane.

15 PREKID

- (1) Bez obzira na stav 2, ovaj Sporazum prestaje važiti osam godina nakon datuma potpisivanja. Ovaj prekid ne isključuje mogućnost da Komisija izradi finansijske korekcije u skladu sa Članom 56 pomenute IPA Uredbe o realizaciji.
- (2) Ovaj Sporazum može raskinuti bilo koja Strana dostavljajući pismenu obavijest drugoj Strani. Takav prekid stupa na snagu šest kalendarskih mjeseci od datuma pismene obavijesti.

16 RJEŠAVANJE RAZLIKA

- (1) Razlike koje proizlaze iz tumačenja, operacije i provođenje ovog Sporazuma, na bilo kojem i na svim nivoima učešća, rješavaju se mirnim putem kroz konsultacije među Stranama.
- (2) U odsustvu sporazumnog rješenja mirnim putem, bilo koja Strana može uputiti predmet na arbitražu u skladu sa Opcionim pravilima Stalnog arbitražnog suda za arbitražu koja uključuje međunarodne organizacije i države, a koja su na snazi na dan potpisivanja ovog Sporazuma.
- (3) Jezik koji se koristi u arbitražnom postupku je engleski jezik. Nadležni organ za zakazivanje je Glavni sekretar Stalnog arbitražnog suda, po zaprimanju pisanog zahtjeva koji podnese bilo koja Strana. Odluka suca arbitražnog suda je obavezujuća za sve Strane i ne postoji mogućnost žalbe.

17 OBAVIJESTI

- (1) Svaka komunikacija u vezi s ovim Sporazumom vrši se u pisanoj formi i na engleskom jeziku. Svaka komunikacija mora biti potpisana i mora se isporučiti kao originalni dokument ili putem faksimila.
- (2) Svaka komunikacija u vezi s ovim Sporazumom mora biti poslana na slijedeće adrese:

Za Komisiju:

Ured VD direktora Paole Pampaloni
Evropska Komisija
Opća uprava za proširenje / C
Rue de la Loi 170
B -1049 Brisel, Belgija
Faksimil: +32 229 68727

Za Zemlju korisnicu

Nevenka Savić
Nacionalni IPA koordinator
Direkcija za evropske integracije
Trg BiH 1
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Faksimil: +387 33 703 198

18 BROJ ORIGINALNIH PRIMJERAKA

Ovaj Sporazum je sačinjen u dva primjerka na engleskom jeziku.

19 DODACI

Dodaci A, B i C čine integralni dio ovog Sporazuma.

20 STUPANJE NA SNAGU

Ovaj Sporazum stupa na snagu na dan potpisivanja. Ako Strane potpišu dokument na različite datume, ovaj Sporazum stupa na snagu na dan kada ga potpiše druga od dvije Strane.

Potpis, za i u ime Komisije

.....
Paola Pampaloni
VD Direktorica
Brisel, Belgija

Datum:

Potpis, za i u ime Bosne i Hercegovine

.....
Nevenka Savić
Nacionalni IPA koordinator
Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Datum: 6/2/2014

**DODATAK A PREKOGRANIČNI PROGRAM BOSNA I HERCEGOVINA –
CRNA GORA U OKVIRU IPA KOMPONENTE
PREKOGRANIČNE SARADNJE ZA 2013. GODINU KOJI JE
USVOJEN PREMA ODLUCI KOMISIJE C(2012)8074 OD 08.
novembra 2012. godine**

PRILOG A1: Prijedlog finansiranja za 2013. godinu za Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora koji je usvojen Odlukom o realizaciji Komisije C(2012)8074 od 08. novembra 2012. godine.

PRILOG A2: Prekogranični program Bosna i Hercegovina - Crna Gora 2007-2013 revidiran Odlukom Komisije C(2012)8074 od 08. novembra 2012. godine.

DODATAK B

**OKVIRNI SPORAZUM IZMEĐU KOMISIJE EVROPSKIH
ZAJEDNICA I BOSNE I HERCEGOVINE, OD 20. FEBRUARA
2008. GODINE**

DODATAK C IZVJEŠTAVANJE

- (1) Operativne strukture zemalja korisnica koje učestvuju u prekograničnom programu šalju Komisiji i odgovarajućim nacionalnim IPA koordinatorima godišnji izvještaj i završni izvještaj o realizaciji prekograničnog programa nakon pregleda od strane zajedničkog nadzornog odbora.

Godišnji izvještaj se dostavlja do 30. juna svake godine i po prvi put u drugoj godini nakon usvajanja prekograničnog programa.

Završni izvještaj se dostavlja najkasnije 6 mjeseci nakon zatvaranja prekograničnog programa.

- (2) Izvještaji iz stava 1 sadrže slijedeće podatke:

- (a) napredak postignut u provođenju prekograničnog programa i prioritete u odnosu na njihove specifične ciljeve, verificirane ciljeve, sa kvantifikacijom, gdje god i kad god mogu biti kvantificirani, koristeći pokazatelje iz Člana 94(1)(d) IPA Uredbe o realizaciji na nivou osa prioriteta;
- (b) korake koje su poduzele operativne strukture i / ili zajednički nadzorni odbor za osiguranje kvaliteta i djelotvornosti provođenja, naročito:
- mjere nadzora i evaluacije, uključujući aranžmane za prikupljanje podataka,
 - pregled svih značajnih problema u provođenju prekograničnog programa i sve poduzete mjere;
 - upotrebu tehničke pomoći;
- (c) mjere koje su poduzete da se osiguraju informacije i u javnosti objavi prekogranični program.

Gdje je potrebno, informacije iz tačaka (a) do (c) ovog stava mogu biti date u skraćenom obliku.

Informacije iz tačke (b) ne moraju biti uključene ako nije bilo značajne izmjene od prethodnog izvještaja.

DODATAK 1:
FINANSIJSKI PRIJEDLOG ZA GODINE 2012. I 2013.
PREKOGRANIČNOG PROGRAMA
BOSNA I HERCEGOVINA - CRNA GORA

1. IDENTIFIKACIJA

Korisnici	Bosna i Hercegovina, Crna Gora
CRIS broj	Bosna i Hercegovina: 2012/023-595; 2013/023-687 Crna Gora: 2012/023-697, 2013/023-698
Godine	2012. i 2013.
Cijena	2012: Bosna i Hercegovina: 0.6 miliona EUR Crna Gora: 0.6 miliona EUR Ukupna vrijednost IPA doprinosa: 1.2 miliona EUR 2013: Bosna i Hercegovina: 0.6 miliona EUR Crna Gora: 0.6 miliona EUR Ukupna vrijednost IPA doprinosa: 1.2 miliona EUR
Operativne strukture	Bosna i Hercegovina: Direkcija za evropske integracije Crna Gora: Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija
Tijelo za ugovaranje / Agencija za provođenje	Za Bosnu i Hercegovinu / Crnu Goru: Evropska komisija
Konačni datum za zaključivanje Sporazuma o finansiranju:	Za sredstva za 2012. godinu: najkasnije do 31. decembra 2013.god. Za sredstva za 2013. godinu: najkasnije do 31. decembra 2014. god.
Konačni datum za ugovaranje	3 godine nakon datuma za zaključivanja svakog Sporazuma o finansiranju. Nema roka za reviziju i projekte evaluacije koji su pokriveni ovim Sporazumom o finansiranju, prema Članu 166(2) Finansijske uredbe. Ovi datumi se također odnose na državno sufinansiranje.
Krajnji rok za izvršenje	2 godine nakon krajnjeg datuma za ugovaranje za svaki Sporazum o finansiranju. Ovi datumi se također odnose na državno sufinansiranje.
Kôd Sektora	33210, 43040, 41010, 14010, 16061, 11120, 91010
Predmetne budžetske linije	22.02.04.01
Predmetni menadžeri programa	ELARG Jedinica C1
Predmetni menadžeri implementacije	Za Bosnu i Hercegovinu: Delegacija EU u Bosni i Hercegovini, Operativni sektor Za Crnu Goru: Delegacija EU u Crnoj Gori, Operativni sektor

2. PREGLED

2.1. Uvod

2.1.1. Vezas sa VIPD

Višegodišnji indikativni planski dokument (VIPD) 2011 - 2013 za Komponentu II - Prekogranična saradnja postavlja strateški okvir za programe koji se finansiraju u okviru ove Komponente, i to: za programe prekogranične saradnje između zemalja kandidata/potencijalnih kandidata (na intra-zapadnim granicama Balkana) i programe prekogranične saradnje između njih i susjednih država članica EU.

IPA prekogranična saradnja kombinira koheziju i ciljeve vanjskih odnosa, uzimajući u obzir specifične pojedinačne potrebe pograničnih regiona. Prekogranične višegodišnje programe zajednički pripremaju partnerske zemlje. Prioriteti za IPA PGS pomoć su slijedeći:

- podrška prekogranične privredne, socijalne i teritorijalne saradnje u pograničnim područjima, i time podsticanje društveno-privrednog razvoja pograničnih regija;
- rješavanje zajedničkih izazova u područjima kao što su okoliš, prirodno i kulturno naslijeđe, javno zdravstvo, sprječavanje i borba protiv organiziranog kriminala;
- osiguravanje djelotvornih i sigurnih granica;
- promoviranje zajedničkih manjih lokalnih aktivnosti ("ljudi-ljudima");
- podrška za mreže, pristup i pripravnost u hitnim slučajevima.

2.1.2. Proces programiranja

Prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore realizira se tokom razdoblja 2007-2013. Prekogranični program se zasniva na zajedničkom strateškom planiranju između dvije zemlje, a također je rezultat opsežnog procesa konsultacija s lokalnim akterima i potencijalnim korisnicima.

Proces programiranja odvijao se od decembra 2006. do maja 2007. godine. Državne vlasti i operativne strukture dobile su pomoć u programiranju kroz projekat Prekogranične izgradnje institucija (CBIB), koji je regionalni projekat koji finansira Evropska unija.

U septembru 2011. god. Zajednički nadzorni odbor je usvojio revidiranu verziju prekograničnog programa u kojem su dodana sredstva za 2012-2013. godinu u finansijskoj tabeli.

2.1.3. Popis prihvatljivih područja i susjednih područja

U Bosni i Hercegovini prihvatljivo područje se sastoji od Sarajevske regije i Sjeveroistočne regije. Sve općine koje spadaju u ove dvije regije se stoga smatraju programski prihvatljivim. Prihvatljivo područje u Bosni i Hercegovini pokriva 20.909 km² u 56 općina. To predstavlja 38,51% teritorije Bosne i Hercegovine.

U Crnoj Gori programsko područje se sastoji od prihvatljivih područja i susjednih područja. Prihvatljivo područje obuhvata 12 općina: Pljevlja, Plužine, Žabljak, Šavnik, Nikšić, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bijelo Polje, Mojkovac, Berane i Kolašin.

Revidirani program obuhvaća Općinu Podgorica kao susjednu oblast. Prihvatljivo područje i susjedne oblasti predstavljaju 74,03% teritorije Crne Gore.

2.2. Globalni cilj programa

Podsticanje zajedničkog održivog razvoja prekogranične oblasti, njezinih privrednih, kulturnih, prirodnih i ljudskih resursa i potencijala kroz jačanje kapaciteta ljudskih resursa i zajedničkih institucionalnih mreža među lokalnim zajednicama i lokalnim privatnim i javnim akterima.

2.3. Prioritetna osa, povezane mjere i njihovi specifični aspekti vezani za realizaciju budžeta za 2012-2013.

2.3.1. Prioritet I: podrška stvaranju zajedničkog društveno-ekonomskog okruženja za stanovnike, zajednice i privrede prihvatljivog područja

Mjera 1.1: Inicijative prekograničnog privrednog razvoja s naglaskom na razvoju turizma i ruralnom razvoju

Porast privrednog razvoja programskog područja zahtijeva, kao što je pokazano u SWOT analizi (Snage, Slabosti, Mogućnost, Prijetnje), uspostavljanje koordiniranih aktivnosti kojima se pomaže saradnja među kadrovima u svim sektorima i stvaranje osnovnih mehanizama i instrumenata promoviranja investicija i podsticanje privrednog razvoja. Većina intervencija koje povećavaju privrednu saradnju odnositi će se na turizam, poljoprivredu i okoliš i biti će namijenjene korištenju lokalnih prekograničnih mogućnosti. Osim toga, opće intervencije će također imati efekat povećanja potencijala za zapošljavanje u privatnom sektoru i mobilnost radne snage. Ovo treba održavati putem povećanja kapaciteta i privatnih i javnih subjekata koji će biti uključeni u analizu lokalne situacije tokom razrade novih strategija, kao i u procesu donošenja odluka. Konačno, privredni razvoj mora biti podržan kroz male investicije koje poboljšavaju postojeću infrastrukturu, koja će zauzvrat imati konkretan uticaj na usluge, turizam, poslovanje, trgovinu i saobraćaj u programskom području.

Slijedeća lista prihvatljivih aktivnosti nije konačna:

- Stvaranje poslovnih mreža i mehanizama za prenos znanja uglavnom u sektoru turizma i poljoprivrede;
- Razvoj novih turističkih proizvoda/usluga s jasnim prekograničnim identitetom;
- Razvoj poslovnih informacijskih strategija, usluga i pratećih aktivnosti (poput baze podataka, internetske stranice) usmjerenih na poduzetnike koji su aktivni u programskom području;
- Razvoj konsultantskih usluga u pokretanju poslova, poslovnom planiranju, prenosu tehnologija, patenata, certifikata, pravnih poslova, finansijskih i marketinških strategija (npr. novi proizvodi, označavanje i kvaliteta);
- Razvoj adekvatnih i održivih oblika turizma, i poljoprivrede koji su prihvatljivi u smislu zaštite okoliša;

- Identifikacija i razvoj alternativnih privrednih aktivnosti (ekološka proizvodnja, tradicionalni zanati);
- Uspostavljanje i održavanje zajedničkih programa obuke kroz obuke, konferencije i seminare i razvoj zajedničkih programa i standarda obuke;
- Unaprijeđenje regionalne radne sposobnosti i usluga stručnih kvalifikacija koje su relevantne za privredni razvoj prekograničnog područja;
- Razvoj infrastrukture manjeg obima za modernizaciju i opremanje tržnica, prostorija i postrojenja za pokretanje malih poduzeća;
- Umrežavanje MSP i uspostavljanje prekograničnih klastera;
- Razvoj infrastrukture manjeg obima za poboljšanje pristupačnosti područja;
- Unaprijeđenje komunalnih poduzeća koja pružaju podršku turističkom sektoru;
- Prenos znanja i integracija razvoja institucija/kapaciteta, uglavnom po socijalnim i privrednim pitanjima;
- Razvoj zajedničkih strategija, prekograničnih saobraćajnih planova, studija i koncepata koji služe kao osnova za velike investicije.

Mjera 1.2: Inicijative za unaprijeđivanje okoliša, uglavnom za zaštitu, promociju i upravljanje prirodnim resursima.

Cilj ove mjere je da se podrže zajedničke intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unaprijeđenje okoliša, s ciljem da se osigura održivi razvoj čitavog programskog područja. Ove aktivnosti biti će usko povezane s razvojem turizma kao alternativne privredne djelatnosti.

Slijedeća lista prihvatljivih aktivnosti nije konačna:

- Zajednički istraživački projekti, studije, koncepti i aktivnosti za podizanje svijesti/ obuke vezane za zaštitu, promoviranje i upravljanje prirodnim resursima;
- Obrazovanje i prenos znanja u području zaštite okoliša;
- Očuvanje i unaprijeđenje prirodne i kulturne baštine;
- Unaprijeđenje zajedničkog upravljanja i pratećih mehanizama u upravljanju vodama i otpadom;
- Razvoj planova za sprječavanje zagađenja u programskom području i djelotvornih sistema praćenja kvaliteta vazduha, vode i zemljišta;
- Razvoj i povećanje kapaciteta za prevenciju potencijalnih nepogoda (uključujući požare i poplave);

- Izrada i implementacija politike za korištenje obnovljivih izvora energije.

Mjera I.3: Socijalna kohezija i kulturna razmjena kroz institucijske i međuljudske intervencije.

Cilj ove mjere je da se zajednice približe kroz dugoročna partnerstva i umrežavanja između organizacija civilnog društva, profesionalnih udruženja, lokalnih vlasti i institucija kao što su škole, fakulteti i istraživački centri. Mjera će doprinijeti stvaranju kontakata na različitim nivoima i sektorima aktivnosti, podstičući prekograničnu saradnju u oblasti privrede, kulture, obrazovanja i sporta.

Slijedeća lista je samo sažetak u kojoj se navode glavne prihvatljive programske aktivnosti:

- aktivnosti koje podržavaju društvenu i kulturnu razmjenu informacija i komunikaciju između zajednica u programskoj oblasti;
- kulturne razmjene među mladima, umjetnicima, sportskim aktivnostima, narodnim manifestacijama i sličnim aktivnostima;
- inicijative za obrazovanje i obuke, uključujući širok spektar aktivnosti, kao što su promocija mobilnosti građana, akademsko umrežavanje inovativnih obrazovnih projekata, kao i promocija cjeloživotnog učenja za sve građane;
- promotivni događaji na društvenom i privrednom polju kao što su sajmovi i izložbe;
- druge aktivnosti kojima se promovira socijalna inkluzija, uključujući razmjenu informacija, zajedničke studije i istraživanja.

Potencijalni korisnici ove tri mjere mogu biti državni organi/institucije koje imaju aktivnosti u programskom području; lokalne samouprave i njihove institucije; razvojne agencije, turističke i kulturne organizacije/udruženja, organizacije za podršku lokalnim poslovima; MSP; organizacije (uključujući NVO) koje rade na zaštiti prirode; kulturna udruženja; nevladine organizacije; javna i privatna lica koja pružaju podršku radnoj snazi; javna tijela odgovorna za upravljanje vodama; škole, koledži, univerziteti, uključujući i institucije za stručnu i tehničku obuku i prekvalifikacije.

2.3.2. Prioritet II: Tehnička pomoć za povećanje administrativnih kapaciteta u upravljanju i provođenju Programa prekogranične saradnje

Mjera II.1. Upravljanje, nadzor i evaluacija Programa

Tehnička pomoć koristiti će se za podršku rada državnih Operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (ZNO), čime se osigurava djelotvorna realizacija, nadzor i evaluacija programa, kao i optimalno korištenje resursa. Ovo će se postići kroz rad Zajedničkog tehničkog sekretarijata (ZTS) u Bosni i Hercegovini i podružnici ZTS u Crnoj Gori. ZTS će biti zadužen za svakodnevno upravljanje programom i biti će odgovoran prema OS i ZNO.

Mjera II.2: Informiranje i publicitet Programa

Konkretan cilj ove mjere je osiguravanje upoznavanja s programom među državnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i, uopćeno, među stanovništvom u programskom području. On također podržava aktivnosti podizanja svijesti na nivou države u cilju informiranja građana u obe zemlje u vezi s programom.

Uslovni raspored i indikativni iznosi za provođenje mjera:

Za Prioritet I uslovno je predviđeno da se pokrene zajednički poziv za podnošenje prijedloga koji se odnosi na ukupan iznos sredstava za 2012. i 2013. godinu u prvoj polovini 2013. godine.

Osnovni kriterijumi odabira i kriterijumi za dodjelu grantova trebaju biti oni koji su navedeni u praktičnom vodiču (PRAG) za ugovorne postupke za vanjsku pomoć Evropske unije. Detaljniji kriterijumi odabira i dodjele grantova biti će navedeni u Pozivu za prijedloge - Paket za prijavu (Uputstvo za kandidate).

Za Prioritet II, s obzirom na to da nadležne državne vlasti (Operativne strukture u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori) uživaju *de facto* monopol (u smislu Čl. 168, stav 1, tačka c Pravilnika o provođenju¹ Finansijske uredbe²) u provođenju prekograničnog programa, relevantne ugovorne vlasti u obe zemlje trebaju uspostaviti pojedinačne sporazume o direktnim grantovima, bez poziva za podnošenje prijedloga Operativnim strukturama za iznose do onih koji se dobivaju u okviru Tehničke pomoći Prioritet II u svakoj zemlji. Podugovaranje, od strane Operativnih struktura, aktivnosti koje pokrivaju sporazumi o direktnim grantovima (npr. Tehnička pomoć, evaluacija, publicitet itd.) dozvoljeno je u skladu sa Članom 120 Finansijske uredbe i Članom 184 Pravilnika o provođenju Finansijske uredbe. Sporazumi o direktnim grantovima mogu biti potpisani čim se zakluče odgovarajući Finansijski sporazumi. Radi efikasnog korišćenja sredstava Tehničke pomoći, potrebna je bliska koordinacija između državnih tijela (Operativnih struktura, koordinatora PGS) zemalja učesnica.

2.4. Pregled prethodnih i tekućih iskustava u PGS, uključujući naučene lekcije i koordinaciju donatora

Ovaj prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore se realizira tokom razdoblja 2007-2013. Provođenje ugovora o grantovima u okviru prvog poziva za podnošenje prijedloga je započelo početkom 2011. godine.

Privremena procjena koja obuhvata prekograničnu saradnju (PGS) intra-zapadnog Balkana 2007-2013 je sprovedena u prvoj polovini 2011. god. Rezultati pokazuju da akteri u programu smatraju da je program doprinio poboljšanju dobrosusjedskih odnosa i od projekata se očekuje da donesu predviđene ishode. Evaluacijski izvještaj obuhvatio je i niz preporuka koje se uzimaju u obzir u cilju dodatnog unaprijeđivanja provođenja programa.

U skladu sa Članom 20 IPA Uredbe i Članom 6 (3) IPA Uredbe o realizaciji, Evropska komisija je zatražila od predstavnika država članica EU i Međunarodnih

¹ Uredba (EZ, Euratom) br. 2342/2002 (Sl. Gl. L 357, od 31.12.2002. str. 1)

² Uredba (EZ, Euratom) br. 1605/2002 (Sl. Gl. L 248, od 16.09.2002. str. 1)

finansijskih institucija koje su prisutne u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori da dostave svoje komentare tokom procesa programiranja u 2007. godini.

2.5. Horizontalna pitanja

Zajedničke prijave moraju ispuniti slijedeće kriterijume:

- koriste partnerima s obe strane granice i podržavaju veze između relevantnih institucija i organizacija s obe strane granice;
- podstiču jednako učešće žena i marginaliziranih grupa, ispunjavaju posebne potrebe nacionalnih manjina i ekološki su održive.

2.6. Uslovi

Uspješna realizacija programa zavisi od adekvatnog kadra i funkcioniranja Operativnih struktura, Zajedničkog nadzornog odbora, Zajedničkog tehničkog sekretarijata i njegove podružnice.

2.7. Reperne tačke

2012.	N	N+1 (kumulativno)	N+2 (kumulativno)	N+3 (kumulativno)
Broj direktnih sporazuma o grantu u Bosni i Hercegovini	0	1	1	1
Broj direktnih sporazuma o grantu u Crnoj Gori	0	1	1	1
Broj zajedničkih poziva za podnošenje prijedloga koji su pokrenuti u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori	1	1	1	1
Stopa ugovaranja (%) u Bosni i Hercegovini	0	10	50	100
Stopa ugovaranja (%) u Crnoj Gori	0	10	50	100

"N" je datum zaključivanja Sporazuma o finansiranju

2013.	N	N+1 (kumulativno)	N+2 (kumulativno)	N+3 (kumulativno)
Broj direktnih sporazuma o grantu u Bosni i Hercegovini	0	1	1	1
Broj direktnih sporazuma o grantu u Crnoj Gori	0	1	1	1

Broj zajedničkih poziva za podnošenje prijedloga koji su pokrenuti u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori	1	1	1	1
Stopa ugovaranja (%) u Bosni i Hercegovini	0	10	50	100
Stopa ugovaranja (%) u Crnoj Gori	0	10	50	100

"N" je datum zaključivanja Finansijskog sporazuma

2.8. Mapa puta za decentralizaciju upravljanja EU fondovima bez ex ante kontrole od strane Komisije

Strategija za decentralizirani sistem provođenja (DSP) **Bosne i Hercegovine** usvojena je u julu 2008. godine. U aprilu 2010. godine Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je odluke za imenovanje Nadležnog službenika za ovjeravanje (NSO), Državnog službenika za autorizaciju (DSA), i Nacionalnog IPA koordinatora (NIPAK). CJFU (Centralna jedinica za finansije i ugovore) i Državni fond (DF) su osnovani u okviru Ministarstva finansija i trezora i funkcionalni su, iako još uvijek nisu u potpunosti kadrovski popunjeni.

Što se tiče IPA Komponente II - PGS - može se registrirati izvjestan napredak: Vijeće ministara usvojilo Odluku o osnivanju Operativne strukture za IPA komponentu II u septembru 2011. godine, a formalno obavještenje o ovoj odluci izdao je DSA u decembru. Imenovanje na funkciju direktora Operativne strukture je u toku. Također, odluka o osnivanju Revizorskog tijela još nije donesena. Što se tiče druge komponente, nikakav napredak nije ostvaren zbog nedostatka političkog dogovora.

U **Crnoj Gori** pripreme za decentralizirano upravljanje IPA su u toku. Vlada je usvojila mape puta za Komponentu I i II sa Akcijskim planovima u aprilu 2011. godinu. U junu 2011. godine vlada je usvojila Državnu uredbu o organizaciji decentraliziranog upravljanje IPA komponentama I do IV. Što se tiče Komponente II direktor Operativne strukture i direktor tijela PGS su također imenovani u junu. Ocjenjivanje usklađenosti počelo je u prvom kvartalu 2012. godine.

3. BUDŽET ZA 2012. I 2013. GODINU

3.1. Indikativna tabela za 2012. godinu za Bosnu i Hercegovinu

	Doprinos IPA EU		Državni doprinos		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	% ⁽²⁾
Prioritetna osa 1	540.000	85	95.294	15	635.294	90
Prioritetna osa 2	60.000	85	10.588	15	70.588	10
UKUPNO	600.000	85	105.882	15	705.882	100

- (1) Izraženo u % Ukupnog iznosa (IPA plus Državni doprinosi) (kolona c))
 (2) Izraženo u % ukupne sume za kolonu (c). Ona označava relativnu težinu svakog prioriteta u odnosu na ukupna sredstva (IPA + Državna)

3.2. Indikativna tabela za 2012. godinu za Crnu Goru

	Doprinos IPA EU		Državni doprinos		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)
Prioritetna osa 1	540,000	85	95,294	15	635,294	90
Prioritetna osa 2	60,000	85	10,588	15	70,588	10
UKUPNO	600,000	85	105,882	15	705,882	100

- (1) Izraženo u % Ukupnog iznosa (IPA plus Državni doprinosi) (kolona c))
 (2) Izraženo u % ukupne sume za kolonu (c). Ona označava relativnu težinu svakog prioriteta u odnosu na ukupna sredstva (IPA + Državna)

3.3. Indikativna tabela za 2013. godinu za Bosnu i Hercegovinu

	Doprinos IPA EU		Državni doprinos		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)
Prioritetna osa 1	540,000	85	95,294	15	635,294	90
Prioritetna osa 2	60,000	85	10,588	15	70,588	10
UKUPNO	600,000	85	105,882	15	705,882	100

- (1) Izraženo u % Ukupnog iznosa (IPA plus Državni doprinosi) (kolona c))
 (2) Izraženo u % ukupne sume za kolonu (c). Ona označava relativnu težinu svakog prioriteta u odnosu na ukupna sredstva (IPA + Državna)

3.4. Indikativna tabela za 2013. godinu za Crnu Goru

	Doprinos IPA EU		Državni doprinos		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)
Prioritetna osa 1	540,000	85	95,294	15	635,294	90
Prioritetna osa 2	60,000	85	10,588	15	70,588	10
UKUPNO	600,000	85	105,882	15	705,882	100

- (1) Izraženo u % Ukupno (IPA plus Državni doprinosi) (kolona c))
 (2) Izraženo u % ukupne sume za kolonu (c). Ona označava relativnu težinu svakog prioriteta u odnosu na ukupna sredstva (IPA + Državna)

3.5. Princip sufinansiranja koji se primjenjuje na projekte financirane u okviru programa

Doprinos EU je obračunat u odnosu na prihvatljive rashode, koji su za" Prekogranični

program Bosna i Hercegovina - Crna Gora" zasnovani na ukupnim troškovima, kao što je dogovoreno između zemalja učesnica i propisano u prekograničnom programu.

Doprinos EU na nivou prioritetne ose ne prelazi gornju granicu od 85% od prihvatljivih troškova. Doprinos EU za svaku osu prioriteta ne smije biti manji od 20% od prihvatljivih troškova.

Primjenjuju se odredbe Člana 90 IPA Uredbe o realizaciji.

Sufinansiranje u sklopu ose Prioriteta 1 osigurati će krajnji korisnici granta, a ono može doći i iz javnih ili privatnih fondova. Sufinansiranje u sklopu ose Prioriteta 2 biti će osigurano iz državnih fondova.

4. ORGANIZACIJA PROVOĐENJA

4.1. Način provođenja

Ovaj program provodi Evropska komisija na centraliziranoj osnovi, u skladu sa Članom 53a Finansijske uredbe³ i odgovarajućim odredbama Pravilnika o realizaciji⁴.

U slučaju centraliziranog upravljanja uloga Komisije u odabiru aktivnosti u okviru programa prekogranične saradnje između zemalja korisnica je navedena u Članu 140 IPA Uredbe o realizaciji.

4.2. Opća pravila za nabavke i postupci za dodjelu granta

Nabavka prati odredbe Dijela Dva, Naslova IV Finansijske uredbe i Dijela Dva, Naslova III, Poglavlja 3 njenog Pravilnika o provođenju, kao i pravila i postupke za ugovore o uslugama, nabavkama i radovima koji se finansiraju iz općeg budžeta Evropske unije za potrebe saradnje s trećim zemljama koje je Komisija usvojila 24. maja 2007. godine (C(2007)2034).

Postupci dodjele granta slijede odredbe Dijela Jedan, Naslova VI Finansijske uredbe i Dijela Dva, Naslova VI njenog Pravilnika o provođenju.

Gdje je to moguće, Ugovorna tijela bi također trebalo da koriste standardne šablone i modele koji olakšavaju primjenu navedenih pravila predviđenih u "Praktičnom vodiču za ugovorne postupke za vanjske aktivnosti Evropske unije" ("Praktični vodič"), koji je objavljen na internetskoj stranici Komisije⁵ na dan pokretanja nabavke ili postupka dodjele granta.

4.3. Procjena uticaja na okoliš i očuvanje prirode

Sve investicije se provode u skladu sa relevantnim zakonodavstvom EU.

³ Uredba (EZ, Euratom) br. 1605/2002 (Sl. gl. L 248, od 16.09.2002. str.1)

⁴ Uredba (EZ, Euratom) br. 2342/2002 (Sl. gl. L 357, od 31.12.2002. str.1)

⁵ trenutna adresa:

http://ec.europa.eu/europeaid/work/procedures/implementation/practical_guide/index_en.htm

Postupci za procjenu uticaja na okoliš kao što je navedeno u EIA Direktivi⁶ u potpunosti se primjenjuju na sve investicijske projekte u okviru IPA. Ako EIA Direktiva još nije u potpunosti transponirana, postupci trebaju biti slični onima utvrđenim u prethodno spomenutoj direktivi.

Ako je vjerojatno da će projekat uticati na lokacije od značaja za očuvanje prirode, potrebno je da bude izvršena odgovarajuća procjena zaštite prirode, ekvivalentna onoj koja je predviđena Članom 6 Direktive o staništima⁷.

5. NADZOR I EVALUACIJA

5.1. Nadzor

Provođenje prekograničnog programa pratiti će Zajednički nadzorni odbor iz Člana 142 IPA Uredbe o realizaciji, koji uspostave zemlje korisnice, a koji uključuje i predstavnike Komisije.

U Bosni i Hercegovini / Crnoj Gori Komisija može poduzeti sve radnje koje smatra neophodnim da bi pratila predmetni program.

5.2. Evaluacija

Programi podliježu evaluaciji, u skladu sa Članom 141 IPA Uredbe o realizaciji, s ciljem da se poboljša kvalitet, djelotvornost i dosljednost pomoći iz fondova EU, i strategija i provođenje programa prekogranične saradnje.

6. REVIZIJA, FINANSIJSKA KONTROLA, MJERE BORBE PROTIV PREVARA

Računi i operacije svih strana uključenih u realizaciju ovog programa, kao i svi ugovori i sporazumi kojima se provodi ovaj program, podliježu, s jedne strane, nadzoru i finansijskoj kontroli od strane Komisije (uključujući i Evropski ured za suzbijanje prevara), koja može izvršiti provjere po svom nahođenju, bilo samostalno ili preko vanjskog revizora, i, s druge strane, reviziji Evropskog revizorskog suda. To uključuje mjere poput ex ante verifikacija tendera i ugovaranja koje provode Delegacije u zemljama korisnicama.

Da bi se osigurala djelotvorna zaštita finansijskih interesa Evropske unije, Komisija (uključujući Evropski ured za suzbijanje prevara) može provesti provjere i inspekcije na licu mjesta u skladu sa postupcima koji su predviđeni u Uredbi Vijeća (EZ, Euratom) 2185/96⁸.

Kontrole i revizije koje su prethodno opisane vrijede za sve izvoditelje radova, podizvoditelje i korisnike grantova koji su primili sredstva EU.

⁶ Direktiva Vijeća 85/337/EEZ od 27. juna 1985. o procjeni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na okoliš (Sl. gl. L 175, od 05.07.1985, str. 40).

⁷ Direktiva Vijeća 92/43/EEZ od 21. maja 1992. o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (Sl. gl. L 206, od 22.07.1992).

⁸ Uredba Vijeća (EZ, Euratom) br. 2185/96 (SL. GL. L 292, od 15.11.1996. str. 2).

7. NEZNATNA PRERASPODJELA SREDSTAVA

Ovlašteni službenik delegacije (AOD), ili ovlašteni službenik pod-delegacije (AOSD), u skladu sa ovlaštenjima koje je na njega prenio AOD, u skladu sa načelima dobrog finansijskog upravljanja, može poduzeti neznatne preraspodjele sredstava bez potrebne izmjene i dopune finansijske odluke. U tom kontekstu, kumulativna preraspodjela koja ne prelazi 20% od ukupnog iznosa dodijeljenog za program, pod uslovom ograničenja do 4 miliona EUR, neće se smatrati značajnom, pod uslovom da ona ne utiče na prirodu i ciljeve programa. IPA odbor se obavještava o gorepomenutoj preraspodjeli sredstava.

8. OGRANIČENA PRILAGOĐAVANJA U PROVOĐENJU PROGRAMA

Ograničena prilagođavanja u provođenju ovog programa koja utiču na osnovne elemente navedene u Članu 90 Pravilnika o provođenju Finansijske uredbe, a koje su indikativne prirode⁹, može poduzeti ovlašteni službenik delegacije Komisije (AOD), ili ovlašteni službenik pod-delegacije Komisije (AOSD), u skladu sa ovlaštenjima koja je na njega prenio AOD, u skladu sa načelima dobrog finansijskog upravljanja bez neophodne izmjene i dopune odluke o finansiranju.

⁹

Ovi osnovni elementi indikativne prirode su, za grantove, indikativni iznos poziva za prijedloge i, za nabave, indikativni broj i vrsta predviđenih ugovora i indikativni vremenski okvir za pokretanje postupka nabave.

DODATAK 2
Prekoganični program
Bosna i Hercegovina – Crna Gora

Program prekogranične saradnje

Bosna i Hercegovina – Crna Gora

Prekogranični program 2007 – 2013

IPA PGS

**Bosna i Hercegovina –
Crna Gora**

Datum: 22. septembar 2011. godine:

Strana 1 od 60

(paraf)

SADRŽAJ

RJEČNIK AKRONIMA	4	
DIO I	OPIS I ANALIZA PROGRAMSKOG PODRUČJA	5
1.	REZIME PROGRAMA I PROCESA PROGRAMIRANJA	5
1.1	Rezime Programa	5
1.2	Rezime procesa programiranja	6
2.	MAPA I OPIS PROGRAMSKOG PODRUČJA	6
3.	TRENTNA SITUACIJA U PROGRAMSKOM PODRUČJU	9
3.1	Historija	9
3.2	Demografija	9
3.3	Etničke manjine	10
3.4	Geografski opis	10
3.5	Infrastruktura	10
3.6	Privreda	13
3.7	Ljudski resursi	16
3.8	Okoliš	18
3.9	Kultura	18
3.10	Rezime nedostataka, neusaglašenosti i potencijala za razvoj	19
3.11	SWOT analiza programskog područja	20
DIO II	PROGRAMSKA STRATEGIJA	26
1.	ISKUSTVO U PREKOGRANIČNIM AKTIVNOSTIMA	26
1.1	Naučene lekcije	26
2.	STRATEGIJA SARADNJE	27
2.1	Rezime zaključaka iz opisa područja	28
2.2	Opći strateški cilj Programa prekogranične saradnje	29
2.3	Specifični ciljevi	29
3.	PRIORITET I MJERE	30
3.1	Prioritet I	30
3.2	Prioritet II	33
3.3	Pokazatelji ishoda i pokazatelji rezultata	34
4.	USKLAĐENOST SA DRUGIM PROGRAMIMA	38
4.1	Programi u BiH	38
4.2	Programi u Crnoj Gori	39
DIO III	FINANSIJSKE ODREDBE	41
1.	FINANSIJSKI PLAN ZA PREKOGRANIČNI PROGRAM 2007 – 2013	41
DIO IV	ODREDBE O SPROVOĐENJU	43
1.	PROGRAMSKE STRUKTURE	43

Program prekogranične saradnje

1.1	Organizacijske strukture na državnom nivou	43
1.2	Operativne strukture na nivou Programa	43
1.3	Ugovorni organi	44
1.4	Zajednički nadzorni odbor	45
1.5	Zajednički tehnički sekretarijat	46
1.6	Korisnici Programa	47
2.	PRAVILA ZA SPROVOĐENJE	48
2.1	Osnovna pravila za sprovođenje.....	48
2.2	Poziv za dostavljanje prijedloga.....	48
2.3	Selekcija projekata nakon poziva za podnošenje prijedloga	50
3.	INFORMIRANJE, PROMOVIRANJE I SAVJETOVANJE.....	51
4.	FINANSIJSKO UPRAVLJANJE	52
5.	NADZOR I EVALUACIJA	52
5.1	Nadzor na nivou Projekta	52
5.2	Nadzor nad Programom	52
5.3	Evaluacija Programa	53

Program prekogranične saradnje

Rječnik akronima

PGS	Program prekogranične saradnje
PGII	Prekogranična izgradnja institucija
EU	Evropska unija
BDP	Bruto domaći proizvod
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
ZNO	Zajednički nadzorni odbor
ZTS	Zajednički tehnički sekretarijat
VIPD	Višegodišnji indikativni planski dokument
NVO	Nevladina organizacija
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku
OS	Operativna struktura
PRAG	Praktični vodič za postupke sklapanja ugovora koji se finansiraju iz opšteg budžeta Evropske unije u kontekstu spoljnih aktivnosti
MSP	Mala i srednja preduzeća
SWOT	Snage, slabosti, prilike, prijetnje
TP	Tehnička pomoć
MSPEI	Ministarstvo spoljnih poslova i evropskih integracija
DEI	Direkcija za evropske integracije
RDA	Regionalne razvojne agencije
EURED	Regionalni ekonomski razvoj Evropske unije
IT	Informacijske tehnologije
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu
CEFTA	Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini
UO	Ugovorni organ

Program prekogranične saradnje

Dio I Opis i analiza Programskog područja

1. Rezime Programa i procesa programiranja

1.1 Rezime Programa

Ovaj prekogranični program za period 2007-2013 između pretpristupnih zemalja Bosne i Hercegovine i Crne Gore provodi se u okviru centraliziranog upravljanja.

Programsko područje obuhvata 31.134,33 km². Bosansko-hercegovački dio Programskog područja sastoji se od 56 općina, dok sa crnogorske strane Programskog područja postoji 13 općina (12 u prihvatljivom, i jedna u susjednom području).

Programsko područje uglavnom je planinsko i relativno nepristupačno, sa privrednim centrima smještenim u većim gradovima, udaljenim od granice.

Programsko područje karakterizira statična populacija, ili populacija čiji je broj u opadanju, i koja je starija u ruralnim dijelovima, uz nedostatak mogućnosti za zapošljavanje. Postojećoj industrijskoj i poljoprivrednoj bazi su neophodni popravak i modernizacija, a ona je marginalizirana u odnosu na rastuća tržišta zbog neadekvatne saobraćajne infrastrukture.

Postoje značajne prilike za razvoj turističkog sektora u ovom području. U Crnoj Gori postoji razvijena baza za turistički sektor. U Bosni i Hercegovini postoji podjednako razvijena infrastruktura za planinski turizam.

Okoliš programskog područja je u dobrom stanju, uprkos određenim žarištima zagađenja, i preoterećenim postojećim službama za odlaganje otpada, koje nisu u mogućnosti da podmire znatne potrebe nekontrolisanog porasta broja stanovnika, odnosno industrijske aktivnosti. Planine i šume, kao značajno prirodno bogatstvo ovog područja, naročito su osjetljive na povećanje zagađenja vazduha i vode.

Privredne aktivnosti se uglavnom zasnivaju na prirodnim resursima, i koncentrirane su na poljoprivredi, šumarstvu i vađenju mineralnih sirovina.

Saobraćajnoj infrastrukturi je potrebna modernizacija i obnova. Postoje tri međunarodna aerodroma u ovom području: Podgorica, Tivat, Mostar i Sarajevo.

Glavni izazov za Programsko područje predstavlja to kako bolje iskoristiti svoj imetak i resurse u cilju oživljavanja privrede. Postizanje cilja značajne regionalne saradnje potpomognuto je odsustvom jezičkih barijera i postojanjem zajedničkog naslijeđa. Privredna i socijalna saradnja između zajednica predstavlja efikasno sredstvo za prevladavanje turbulentne prošlosti i postojanja granica između novih država. Ovo je ideja strateškog pristupa za prekogranični program saradnje za 2007-2013.

Opći strateški cilj programa je:

Program se realizira na osnovu jedne glavne ose prioriteta:

Program prekogranične saradnje

Podrška stvaranju zajedničkog socijalno-ekonomskog okruženja za stanovnike, zajednice i privredu pograničnog područja.

1.2 Rezime procesa programiranja

Program prekogranične saradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore je realiziran tokom perioda 2007-2013. Ovaj strateški dokument je zasnovan na zajedničkim naporima strateškog planiranja između dvije zemlje, a takođe je rezultat opsežnog procesa konsultacija sa lokalnim akterima, potencijalnim korisnicima i donatorima.

Program se realizira u obe zemlje putem centraliziranog upravljanja. Državne vlasti u ove dvije zemlje izgrađuju kapacitete i rade na akreditaciji implementacionih struktura, kako bi se prešlo na decentralizirano upravljanje što je moguće prije tokom perioda programa.

Programski proces je trajao od decembra 2006. do maja 2007. godine. Državne vlasti i operativne strukture dobile su pomoć u programiranju kroz Projekat Prekogranične izgradnje institucija (PGII), koji je regionalni projekat koji finansira Evropska unija.

Slijedeći bilateralni sastanci operativnih struktura su održani tokom procesa programiranja:

06. februar 2007, Mostar	1. sastanak Tima za izradu nacrtu
06. mart 2007, Beograd	1. sastanak Zajedničkog odbora za programiranje
20. mart 2007, Podgorica	2. sastanak Tima za izradu nacrtu
13. april 2007, Sarajevo	3. sastanak Tima za izradu nacrtu
23. maj 2007, Podgorica	2. sastanak Zajedničkog odbora za programiranje

U skladu sa Članom 20 IPA Uredbe i Članom 6(3) IPA Uredbe o realizaciji, Evropska komisija je zatražila od predstavnika Zemalja članica EU i Međunarodnih finansijskih institucija u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori da daju svoje komentare u vezi sa nacrtom prekograničnog Programa koji je podnesen Komisiji.

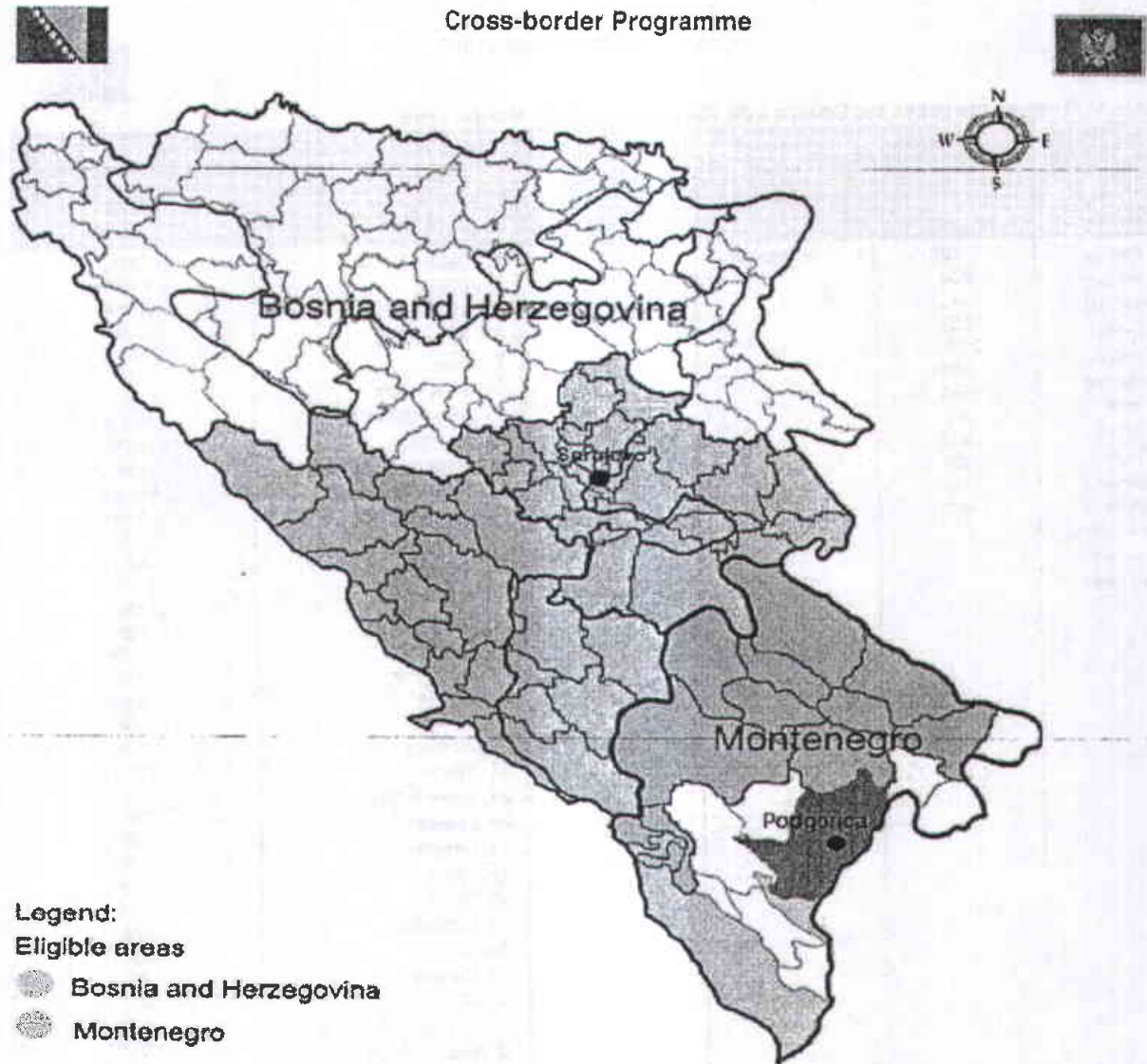
U novembru 2009. godine Zajednički nadzorni odbor je usvojio revidiranu verziju Prekograničnog programa, koja u suštini ažurira finansijsku tabelu kroz uključivanje sredstava dodijeljenih za 2010-2011. Tokom ovog sastanka ZNO je razmotrio i usvojio odluku da predloži Komisiji uključivanje općine Podgorica kao susjedne oblasti (Čl. 97 IPA UR (IPA Uredbe o realizaciji)) u Crnoj Gori, u okviru programskog područja.

U novembru 2011. godine ZNO je ponovo usvojio revidiranu verziju programa kojom se dopunjuje finansijska tabela kroz uključivanje sredstava za period 2012-2013.

Program prekogranične saradnje

2. Mapa i opis programskog područja

Programsko područje obuhvata granicu između Bosne i Hercegovine i Crne Gore i sastoji se od „prihvatljivih“ i „susjednih“ regiona, kao što je definirano u Članovima 88 i 97 IPA Uredbe o realizaciji.

Legenda:

Prihvatljivo područje

Bosna i Hercegovina

Crna Gora

Program prekogranične saradnje

Potrebna NUTS III klasifikacija još uvijek nije zvanično prihvaćena ni u Bosni i Hercegovini, ni u Crnoj Gori. Dakle, za potrebe ovog programa prekogranične saradnje, postojeća klasifikacija je redefinisana kako bi predstavljala ekvivalentnu interpretaciju.

U Bosni i Hercegovini ekvivalent područja nivoa 3 NUTS su regioni. Prihvatljiva programska područja su: Sarajevska regija i Hercegovačka regija. Sve općine koje spadaju u ova dva regiona se stoga smatraju programski prihvatljivim.

Prihvatljivo programsko područje u Bosni i Hercegovini obuhvata 20.909,33 km² u 56 općina. Ovo predstavlja 38,51% teritorije Bosne i Hercegovine.

Programsko područje u Crnoj Gori čine "prihvatljivi" i "susjedni" regioni. Programsko područje obuhvata 10.225 km², od čega prihvatljivo područje obuhvata 8.784 km² u 12 općina. Općina Podgorica, kao susjedna oblast, obuhvata 1.441 km². Programsko područje predstavlja 74,03% teritorije Crne Gore.

Program prekogranične saradnje

Tabela 1: Programska područja u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori

Crna Gora (općine)			Bosna i Hercegovina (općine)		
Prihvatljivo područje (Član 88 IPA UR)	km ²	Susjedno područje (Član 97 IPA UR)	km ²	Prihvatljivo	km ²
1. Pljevlja	1.346	1. Podgorica	1.441	1. Jablanica	301
2. Plužine	854			2. Konjic	1.101
3. Žabljak	445			3. Trnovo	338,4
4. Šavnik	553			4. Trnovo RS	138
5. Nikšić	2.065			5. Pale	492
6. Herceg Novi	235			6. Pale Prača	103
7. Kotor	335			7. Novo Goražde	123
8. Tivat	46			8. Goražde	248,8
9. Bijelo Polje	924			9. Čajniče	275
10. Mojkovac	367			10. Foča Ustikolina	188
11. Berane	717			11. Kalinovik	678,92
12. Kolašin	897			12. Rudo	344
				13. Višegrad	448
				14. Rogatica	640
				15. Foča	1.115
				16. Gacko	736
				17. Nevesinje	920
				18. Mostar	1.175
				19. Hadžići	273
				20. Ist. Ilidža	28
				21. Ilidža	162
				22. Široki Brijeg	388
				23. Ljubuški	297,7
				24. Čapljina	356
				25. Čitluk	181
				26. Stolac	331
				27. Berkovići	256
				28. Bileća	633
				29. Ljubinje	326
				30. Neum	225
				31. Ravno	225
				32. Istočni Mostar	82
				33. Trebinje	904
				34. Prozor/Rama	477
				35. Kupres	569,80
				36. Kupres (RS)	45
				37. Tomislavgrad	967,40
				38. Posušje	461.10
				39. Grude	220,80
				40. Livno	994
				41. Sokolac	729
				42. Istočno Novo Sarajevo	45
				43. Sarajevo-N.G.	47,98
				44. Vogošća	72
				45. Sarajevo-S.G.	55
				46. Sarajevo-I.S.G.	105
				47. Ilijaš	320
				48. Vareš	390
					373
					232

Program prekogranične saradnje

				49. Breza	164
				50. Visoko	308
				51. Kiseljak	148
				52. Fojnica	33
				53. Kreševo	11,43
				54. Centar	408
				55. Novo Sarajevo	
				56. Olovo	
Ukupno	8.784	Ukupno	1.441	Ukupno	20.909,33
Broj naselja	700	143			N/P
Ukupno Programsko područje					31.134,33 km²
Dužina granice					249 km
Broj graničnih prelaza					7

Izvor 1: Zavod za statistiku Crne Gore, www.visit-montenegro.org/faq, <http://www.monstat.org/>

Izvor 2: Općinske statističke službe

Izvor 3: DGS Bosna i Hercegovina

Glavni razlog za uključivanje Podgorice kao susjedne teritorije leži u činjenici da Podgorica predstavlja glavni demografski, politički, privredni, saobraćajni, kulturni, obrazovni i naučni centar u zemlji. Tu je i veliko interesovanje od strane potencijalnih korisnika u općini Podgorica za Prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Preko 200 organizacija/institucija iz Podgorice je već registrirano u bazi podataka o kontaktima.

3. Trenutna situacija u Programskom području

3.1 Historija

Kroz historiju, teritorije i narodi programskog područja povremeno su pripadali istoj državi, ali su i često bili razdvojeni granicama i ratovima. To je učinilo da veze između zajednica u graničnoj oblasti budu jake i međuzavisne.

Krajem 19. stoljeća intelektualci sa ovog područja počeli su da promoviraju ideju ujedinjenih slovenskih naroda koja je na kraju dovela do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koja potom postaje Kraljevina Jugoslavija, takođe poznata i kao prva Jugoslavija. Kraljevstvo se raspalo sa izbijanjem Drugog svjetskog rata, i SFRJ¹ je formirana 1945. godine. Teritorije današnje Bosne i Hercegovine i Crne Gore su definirane, a ta dva entiteta postala su dvije od šest jugoslovenskih republika.

¹ Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

Program prekogranične saradnje

Nakon raspada bivše SFRJ, Bosna i Hercegovina je stekla nezavisnost 1992. godine, dok je Crna Gora postala nezavisna država nakon referenduma o nezavisnosti iz 2006². godine.

3.2 Demografija

Ukupan broj stanovnika u programskom području za prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore je 1.685.366. Demografska struktura područja se značajno promijenila zbog velikih migracija unutar i izvan regiona tokom krize u toku 1990-ih.

Migracija stanovništva između Bosne i Hercegovine i Crne Gore odvijala se sa obe strane granice tokom devedesetih godina. Ovo je izazvalo promjene koje se čine nepovratnima, s obzirom na spor i težak povratak izbjeglica. Pad u broju stanovnika je najvidljiviji u ruralnim općinama duž granice.

U prihvatljivom programskom području Crne Gore populacija je uglavnom koncentrirana u urbanim centrima koji nude velike mogućnosti za zaposlenje. Slična situacija je i u Bosni i Hercegovini.

Na crnogorskoj strani granice došlo je do pada u broju stanovnika od 1,1% od 1991. godine (prema popisu iz 2002), dok je u Bosni i Hercegovini ovaj pad u istom periodu iznosio 1,4%. U Crnoj Gori ovaj pad je uglavnom izazvala unutrašnja migracija u južne i centralne dijelove zbog povoljnijih ekonomskih prilika. U Bosni i Hercegovini situacija je slična, sa stanovništvom koje migrira iz manjih mjesta u urbane centre, posebno u Sarajevo.

Iako je stopa prirodnog priraštaja u programskom području i dalje pozitivna, starosna struktura stanovništva ukazuje na vrlo nepovoljan proces demografskog starenja.

3.3 Etničke manjine

Stanovnici programskog područja uživaju punu nacionalnu jednakost u obe zemlje jer njihovi ustavi garantiraju prava manjina.

3.4 Geografski opis

Programsko područje se nalazi u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i sjeverozapadnom dijelu Crne Gore. U Bosni i Hercegovini programsko područje proteže se na preko 20.909,33 km² i pokriva 38,51% državne teritorije. U Crnoj Gori programsko područje se proteže na preko 10.225 km² ili 74,03% državne teritorije, od čega prihvatljivo programsko područje pokriva preko 8.784 km² ili 62,63% državne teritorije.

² 03. Juna 2006. godine Skupština Crne Gore je proglasila nezavisnost Crne Gore, čime je formalno potvrdila rezultat referenduma o nezavisnosti. 28. juna Crna Gora je postala 192. članica Ujedinjenih nacija.

Program prekogranične saradnje

Teren je većinom planinski, uključujući neke od najkrševitijih u Evropi. Prosječna nadmorska visina je iznad 2.000 metara.

Rijeke u programskom području pripadaju ili jadranskom ili crnomorskom slivu. U planinama rijeke teku dubokim kanjonima, kao što su kanjon rijeke Tare, koji je najdublji kanjon u Crnoj Gori i u Evropi, sa 78 km u dužini i sa 1.300 metara na svojoj najdubljijoj tački. Postoji oko četrdeset prirodnih i sedam vještačkih jezera u ovoj oblasti. Ovaj region je bogat vodom i šumama koje pokrivaju 32% teritorije.

Klima programskog područja varira, ali generalno govoreći, sjeverni dio karakterizira kontinentalna klima, sa hladnim zimama i toplim i vlažnim ljetima sa dobro raspoređenim kišnim padavinama, i obilnim sniježnim padavinama u unutrašnjosti, dok južni dio više uživa jadransku klimu sa toplim, suvim ljetima i jesenima, i hladnim zimama. Razlike u nadmorskoj visini i blizina Jadranskog mora, kao i izloženosti vjetrovima, objašnjavaju klimatske varijacije.

Bosanskohercegovački dio programskog područja sastoji se od 56 općina. Crnogorska strana obuhvata 13 općina u centralnoj i sjevernoj Crnoj Gori, sa 843 naselja (700 u programskom, a 143 u susjednom području).

Programsko područje u Bosni i Hercegovini obuhvata 20 km obale koja predstavlja jedini izlaz Bosne i Hercegovine na Jadransko more, a odlikuje se dobro očuvanim plažama i turističkim centrom u Neumu.

U Crnoj Gori, 163,78 km obale, od ukupno 288,21 km, uključeno je u programsko područje sa jedinstvenim krajolikom koji karakteriziraju predivni zalivi i turistički centri.

3.5 Infrastruktura

Infrastruktura je važan preduslov za ekonomski i socijalni razvoj, jer obezbjeđuje pristupačnost roba i ljudi u i iz programskog područja. Sve u svemu, infrastruktura u programskom području je zastarila, pošto je u velikoj mjeri pretrpila nedostatak investicija, koje su uglavnom više ograničene na industrijske oblasti u zemlji.

U principu, putevi i pruge su u veoma lošem stanju, i hitno im je potrebna modernizacija. Luke, uzletišta i brane su u nešto boljem stanju. Međutim, značajna ulaganja u svim infrastrukturama u obe zemlje (putna i saobraćajna mreža, neprekidno napajanje električnom energijom, obnavljanje i moderniziranje sistema vodosnabdijevanja i kanalizacije) neophodna su kako bi se u potpunosti iskoristio profit od njihovog potencijala i stvorila stabilna privreda u kojoj bi, prije svega, malim i srednjim preduzećima bilo omogućeno napredovanje.

Program prekogranične saradnje

3.5.1 Putna infrastruktura

Moderna saobraćajna mreža je jedan od najvažnijih faktora za omogućavanje privrednog razvoja i pristupačnosti ovom regionu, kao i za prekograničnu saradnju.

Putevi u programskom području su generalno u lošem stanju zbog niskog nivoa ulaganja u održavanje i širenje u periodu krize, kao i zbog ukupne udaljenosti prekograničnog područja od strateških državnih pravaca i koridora obiju zemalja.

Nema autoputa koji prolazi kroz programsko područje. Najveći dio putne mreže se sastoji od glavnih puteva klase 1, i lokalnih puteva klase 2. Međutim, saobraćajna infrastruktura u prihvatljivom programskom području mora hitno biti popravljena i održavana.

Glavne saobraćajnice klase 1 koje prolaze kroz programsko područje su slijedeće:

1. Sarajevo – Foča – Nikšić – Podgorica
2. Mostar – Trebinje – Nikšić – Podgorica

3.5.2 Željeznice

Željeznice čine mali dio ukupne saobraćajne infrastrukture programskog područja. Nema željezničkih graničnih prelaza između dvije zemlje.

Mala BiH željeznička mreža je u lošem stanju. Ona je nerazvijena i nije u potpunosti elektrificirana, ograničavajući svoje potencijale za pružanje efikasne saobraćajne infrastrukture.

U crnogorskom dijelu prihvatljivog područja, samo jedna manja željeznička veza, koja se uglavnom koristi za prevoz tereta, proteže se od Nikšića, izvan prihvatljivog područja, prema Podgorici i Baru.

3.5.3 Granični prelazi

Duž granice postoji sedam graničnih prelaza. Samo četiri od njih se, međutim, smatraju međunarodnim graničnim prelazima.

3.5.4 Aerodromi

Postoje četiri međunarodna aerodroma u programskom području – u Podgorici, Tivtu, Mostaru i Sarajevu. Jedan manji aerodrom za opštu avijaciju nalazi se u Nikšiću.

3.5.5 Luke

U prihvatljivom području tivatska marina nudi usluge za čamce i jahte srednje veličine.

3.5.6 Telekomunikacije

Telekomunikacijska mreža u programskom području sastoji se od nekoliko sistema koji nude usluge i fiksne i mobilne telefonije.

Činjenica da postoji 643.681 mobilni telefon u Crnoj Gori je impresivna (oktobar 2006) (više

Program prekogranične saradnje

od 1 mobilnog telefona po stanovniku) u poređenju sa evropskim nivoima. Usluge mobilne telefonije pružaju tri GSM operatera (Telenor, T-mobile/com, M-tel). Svi operateri imaju državnu pokrivenost, i pružaju napredne usluge.

Proces privatizacije dva od tri dominantna operatera (BH Telekom i HT Mostar) je još uvijek u fazi pripreme. Telekom Srpske je većim dijelom privatiziran 2006. godine. Kapaciteti fiksne mreže su dobro razvijeni, a mobilna mreža ima dobru pokrivenost signalom u cijelom području.

Internet se uveliko koristi u programskom području uz pomoć tri pružatelja usluga na bosanskoj strani, i četiri na crnogorskoj strani granice. Postoji veliki broj internet korisnika u Crnoj Gori (preko 743.000 u 2006). U Bosni i Hercegovini, 57% domaćinstava posjeduje kompjuter, a 42% redovno koristi internet.

3.5.7 Snabdijevanje vodom, otpadne vode, grijanje, odlaganje otpada

U programskom području stanovništvo koje živi u okolini općinskih centara i u većim naseljima je snabdjeveno vodovodnom mrežom. Međutim, kapacitet vodosnabdijevanja i kvalitet higijene je glavni problem mnogih ruralnih područja. Alternativni sistemi koji se koriste u mnogim ruralnim oblastima, kao što su lokalni izvori, bunari i cisterne, ne garantiraju adekvatan kvalitet vode.

U principu, ova situacija zahtijeva velike napore za obnovu i popravku sistema vodosnabdijevanja, posebno kada se uzme u obzir činjenica da postojeće zalihe vode ne zadovoljavaju potrebe stanovništva. Zbog zastarjelosti, šteta izazvanih ratom, i curenja zbog lošeg održavanja, gubi se između 35% i 70% kapaciteta. Zalihe vode širom programskog područja su podložne čestim prekidima, posebno u toku suve ljetne sezone. Ovo ukazuje na neophodnost uspostavljanja većih sistema vodosnabdijevanja na općinskom, međuopćinskom i regionalnom nivou.

U programskom području kanalizacijska mreža postoji samo u centrima većih općina. U mnogim općinama kanalizacijski sistem nije u stanju da preradi količinu stvorenih otpadnih voda, koje se prelivaju kao neprerađene otpadne vode. U dijelovima područja dešava se i direktno ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda u potoke, rezervoare i septičke jame. Samo dvije ili tri veće općine imaju efikasna postrojenja za preradu otpadnih voda.

Obrada čvrstog otpada se vrši na sličan, nezadovoljavajući način u cijelom programskom području. Sistem upravljanja čvrstim otpadom zasniva se na prikupljanju, transportu i odlaganju čvrstog otpada od strane javnih komunalnih preduzeća na općinskom nivou. Deponije se loše održavaju, sa minimalnim sanitarnim i higijenskim uslovima. Efikasno odvajanje čvrstog otpada je takođe minimalno.

Program prekogranične saradnje

3.5.8 Energija, struja

Snabdijevanje energijom i strujom je dobro razvijeno sa obe strane granice. Geografija područja pogodna je za izgradnju hidroelektrana. Rijeke programskog područja nose 50% hidro-potencijala u obe zemlje. U Bosni i Hercegovini postoji pet hidroelektrana na Neretvi i još tri postrojenja na rijeci Trebišnjici. Postoji samo jedna termoelektrana u Gacku koja podržava stabilnost elektroenergetskog sistema u prihvatljivom području. Prosječna godišnja proizvodnja električne energije u osam hidroelektrana iznosi 4.918 GWh, a prosječna godišnja proizvodnja u termoelektrani Gacko iznosi 2.153 GWh. To čini značajan dio proizvodnje ove vrste energije u Bosni i Hercegovini.

Energija je glavni privredni prioritet crnogorske vlade, pa se tako hidroelektrana Perućica, u blizini Nikšića, modernizira - investicijama od 3,6 miliona eura, sa potencijalom da obezbijedi cijelu zemlju sa nesmetanim snabdijevanjem električnom energijom, istovremeno smanjujući zavisnost od snabdijevanja energijom iz inostranstva. Međutim, postoje velike razlike u pristupu neprekidnom snabdijevanju energijom/električnom energijom između gradova i ruralnih područja. Sve u svemu, postoje dvije velike elektrane, Piva i Perućica, a njih dopunjavaju još pet manjih. Osim toga, postoji i termoelektrana u Pljevljima.

Pored toga, visokonaponska dalekovodna linija u programskom području je važan dio balkanske mreže i predstavlja solidnu osnovu za dalju modernizaciju i razvoj.

Niskonaponska (korisnička) mreža u programskom području je na zadovoljavajućem nivou. Nakon što je uništena u ratu, rekonstruirana je i modernizirana uz podršku donacija od međunarodne zajednice. Nema identificiranih naselja bez električne energije.

Natprosječne mogućnosti za proizvodnju hidro-energije i veliki potencijal za toplotnu energiju su bitne prednosti programskog područja. Značajne mogućnosti za korišćenje solarne energije i energije vjetra takođe ne treba zanemariti.

3.6 Privreda

Bosna i Hercegovina i Crna Gora su članice Centralnoevropske zone slobodne trgovine (CEFTA). CEFTA dopunjava Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU za zemlje zapadnog Balkana, pružajući dobar okvir za privredni razvoj i regionalnu saradnju.

Pokazatelji privrednog razvoja prekograničnog područja su relativno niski u poređenju sa državnim nivoom. Državni prosjek prosječnog BDP po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini iznosio je 2.100 eura u 2006. godini, dok je u Crnoj Gori iznosio 1.809,37 eura u programskom području (ukupan prosjek u Crnoj Gori u 2004. godini iznosio je 2.521,00 eura).

Privreda prekograničnog područja je uglavnom agrarna ili industrijsko-agrarna. Glavni privredni sektori, koji imaju i najveći potencijal u prekograničnom regionu, su poljoprivreda, turizam, laka industrija i proizvodnja energije.

Program prekogranične saradnje

3.6.1 BDP

Većina programskih općina u ovoj oblasti suočava se sa teškim posljedicama rata i ozbiljnim ekonomskim i finansijskim teškoćama. Dokazi prikupljeni iz različitih izvora pokazuju široko rasprostranjene društveno-ekonomske razlike.

Na strani Bosne i Hercegovine bilo je vrlo teško doći do jasnih podataka o stvarnoj ekonomskoj situaciji i odnosnoj kvalitativnoj strukturi, u vezi statusa i performansi.

Ukupan nivo ekonomskog razvoja programskog područja je veoma nizak u poređenju sa odgovarajućim državnim prosjecima, kao što je prikazano u tabeli u nastavku. Područje se odlikuje niskim BDP, prevagom poljoprivrednog sektora i nedostatkom investicija u svim sektorima.

Nekoliko faktora zajedno dovelo je do loše privredne performanse ove oblasti. Tu spadaju visok stepen zavisnosti od zapošljavanja i prihoda zasnovanih na poljoprivredi, i nedostatak poslovnih sektora sa visokom dodatom vrijednosti. U ovom području nije bilo ekonomske koristi od domaćih investicija u istom obimu kao ni u drugim regionima u dvije zemlje.

Tabela 3: Poređenja BDP sa EU i državnim nivoom

Područje (prosjeak)	Regionalni BDP po glavi stanovnika (EUR)	Regionalni BDP index Država=100	Regionalni BDP index EU(27)=100
BiH prihvatljivo područje	N/P	N/P	N/P
BiH državni nivo	2.100	100	57,48
Crna Gora prihvatljivo područje	1.809,37	71,77	8,41
Crna Gora državni nivo	2 521	100	11,72

Referenca: 2 Statistički zavod Crne Gore; EU27=21,503

Izvor: 1 Statistički godišnjak Republike Crne Gore 2004 i Zavod za statistiku Bosne i Hercegovine. 2 Obračun na osnovu strukture BDP po općinama za period 2002-2004. Podaci za 2001. i 2002. su korišteni za obračun indexa BDP.

3.6.2 Poljoprivreda i ruralni razvoj

Iako su različiti prirodni uslovi u programskom području pogodni za raznolik razvoj poljoprivrede, poljoprivredne aktivnosti su ograničene zbog lošeg kvaliteta zemljišta i planinskih predjela sa prepoznatljivim reljefom. Najveći dio poljoprivrednog zemljišta, 88%, pokriven je pašnjacima i prirodnim livadama. Poljoprivredna proizvodnja u programskom području zasniva se na malim porodičnim gazdinstvima zbog postojećih prirodnih uslova i imovinskih pitanja.

Ova oblast ima optimalne uslove za proizvodnju povrća. U sjevernom dijelu područja, najveći postotak teritorije sastoji se od travnjaka, i idealan je za ljetnu ispašu stoke.

Primorski region je posebno pogodan za voće (suptropsko voće i masline) i ratarsku proizvodnju, a njegov brdski dio za uzgoj sitne stoke. Ovaj reljef je bogat i medonosnim i ljekovitim biljem, kao i divljim voćnim vrstama (šipak, smokva).

Program prekogranične saradnje

U pogledu stoke, ovce i kože dominiraju u programskom području. Uzgoj krupne stoke i pčelarstvo su takođe važne poljoprivredne aktivnosti u ovom regionu.

3.6.3 Industrija

Industrijski sektor u programskom području bazira se na proizvodnji struje, rudarstvu, šumarstvu i preradi drveta, tekstilnoj i kožarskoj industriji i značajnim kapacitetima građevinske industrije.

Obe zemlje imaju dobru osnovu za industrijsku preradu poljoprivrednih proizvoda: klanice, mlinovi sa silosima, mljekare, pekare, fabrike piva i sokova, fabrike za preradu voća, kapaciteti za preradu grožđa i proizvodnju vina, prerada ljekovitog bilja i fabrike za proizvodnju konditorskih proizvoda.

Neke od najvećih kompanija u Crnoj Gori nalaze se u programskom području, uključujući i livnice i kompanije za proizvodnju i snabdijevanje energijom, kao i laku industriju u sjevernom dijelu područja.

3.6.4 Sektor MSP

Zbog poboljšanja poslovne klime zabilježeno je povećanje broja registriranih malih i srednjih preduzeća u programskom području. MSP su uglavnom fleksibilnija u prilagođavanju potrebama tržišta, što pruža različite mogućnosti za zapošljavanje, održiv razvoj i pozitivan doprinos izvozu i trgovini.

Postoji 34.236 malih i srednjih preduzeća u programskom području.

Tabela 5: Broj MSP i zapošljavanje u MSP u programskom području

Površina (prosjek)	Broj MSP	Broj zaposlenih u MSP
BiH prihvatljivo područje	28.576	97.838
BiH državni nivo	170.445	865.224
Crna Gora prihvatljivo područje	5.660	N/P
Crna Gora državni nivo	13.393	N/P
Ukupno prihvatljivo područje	34.236	-

Izvor: Popis stanovništva u CG iz 2003. godine, Privredna komora RS i Federacije BiH

Većina ovih MSP-a su, međutim, veoma mala i nemaju stručnu pomoć i usluge za pomoć u izgradnji poslovanja i jačanju svoje konkurentnosti. Unutrašnji problemi sektora MSP tiču se i strukture preduzeća i ekonomskog okruženja.

Kompanije karakteriše nedostatak preduzetničkog iskustva (posebno u sektorima sa značajnim potencijalom rasta), neprofitabilnost sektora MSP (posljedica male produktivnosti, kvaliteta proizvoda, inovacija i izvozne orijentiranosti), i regionalne razlike u preduzetničkoj aktivnosti (koncentriranost u većim regionalnim centrima).

Program prekogranične saradnje

Ograničenja koja izazivaju nedovoljnu podršku za preduzetništvo su: administrativne prepreke u raznim fazama životnog ciklusa jednog preduzeća, manjak institucija za podršku poslovanju (poslovni centri, poslovni inkubatori, tehnološki parkovi), nedosljednost u sprovođenju obrazovanja/obuke, nepostojanje koordinacije između vladinih politika za stvaranje povoljnog poslovnog okruženja, i nedostatak finansijske podrške za potrebe sektora MSP.

U budućnosti, predviđeno je da će sektor MSP imati važnu ulogu u ekonomskom razvoju regiona. Nedavno obnovljene aktivnosti u bankarskom sektoru na osnovu tržišne ekonomije mogle bi da povećaju ekonomski rast oba granična područja.

3.6.5 Usluge

Pored turizma, usluge se trenutno statistički ne tretiraju kao poseban sektor privrede Bosne i Hercegovine i Crne Gore - podaci su obično uvršteni u druge sektore.

Nekoliko usluga kao što su administracija, bankarstvo, obrazovanje, socijalna i zdravstvena zaštita, uglavnom su dostupne u urbanim sredinama, dok razvoj ovih sektora u ruralnim oblastima zaostaje.

Administrativne usluge su povezane sa pravno definiranim administrativnim jedinicama, tj. općinama, te su zato i smještene u okviru njih.

Organizacijska struktura zdravstvenih institucija u programskom području sastoji se od tri nivoa – primarnog, sekundarnog i tercijarnog. Primarni nivo zdravstvenih institucija u programskom području se sastoji od 56 domova zdravlja; sekundarni nivo obuhvata 13 općih bolnica i 5 specijaliziranih bolnica, dok tercijarni nivo zdravstvenih institucija obuhvata Klinički centar Crne Gore i Institut za javno zdravlje koji se nalazi u Podgorici – izvan programskog područja.

Obe zemlje prepoznaju razvoj sektora usluga kao značajnog u doprinosu pozitivnom privrednom razvoju, otvaranju novih radnih mjesta i dodavanju vrijednosti postojećim industrijama i preduzećima.

3.6.6 Regionalni i lokalni razvoj

Prihvatljivo područje u Bosni i Hercegovini pokrivaju dvije Regionalne razvojne agencije (RDA). REDAH pokriva regiju Hercegovine a SERDA pokriva Sarajevski region. To su neprofitne organizacije, osnovane od strane javnog, privatnog i nevladinog sektora, sa ciljem da jačaju ukupni ekonomski razvoj ovih regiona posebno sa uslugama koje podržavaju ekonomsku obnovu, stvaranje radnih mjesta i ljudskih resursa, kao i razvoj infrastrukture. REDAH ima svoje sjedište u programskom području, dok se SERDA nalazi u Sarajevu, a aktivnosti ove agencije takođe pokrivaju i prihvatljivo područje.

Zbog činjenice da je Crna Gora mala zemlja bez regija i sa samo 22 općine, ne postoje regionalne agencije za razvoj, niti je osnovana mreža institucija za podršku MSP. Postoji

Program prekogranične saradnje

samo jedna državna privredna komora, koje se nalazi u Podgorici, i sedam poslovnih centara. Takođe, postoje četiri zavoda za naučna istraživanja koja bi mogla da služe kao osnova za razvoj takve podrške, što je u skladu sa procesom pridruživanja EU kroz koji Crna Gora trenutno prolazi. U nedavnoj Strategiji za razvoj MSP posebna pažnja je posvećena ovoj temi.

Na obe strane granice postoji veliki broj nevladinih organizacija i društvenih inicijativa koje stimuliraju ekonomski rast.

Ove organizacije će odigrati svoju ulogu u prekograničnom programu jer mogu da obezbijede direktnu vezu sa potencijalnim korisnicima, kao i direktan međuljudski kontakt za lokalno stanovništvo u programskom području.

3.6.7 Turizam

Turizam u Crnoj Gori je u fazi brzog širenja. U 2005. godini oko 820.000 turista je posjetilo Crnu Goru, od kojih su njih 272.000 bili stranci. Ovo predstavlja skoro 17% više u odnosu na prethodnu godinu. Crna Gora se smatra jednom od najbrže rastućih turističkih destinacija u Evropi. Južni dio programskog područja se nalazi na crnogorskom primorju, i ima značajan udio u pomenutim ciframa.

Tabela 6: Broj posjetilaca i ostvarenih noćenja po okrugu/općini

Područje (prosjeak)	Posjetioci	Ostvarena noćenja	Broj ostvarenih turističkih noćenja po glavi stanovnika
BiH prihvatljivo područje	328.745	1.351.944	0,61
BiH državni nivo	856.932	2.332.539	1,62
Crna Gora prihvatljivo područje	275.233	1.860.298	-
Crna Gora državni nivo	820.457	5.211.847	8,40
Ukupno prihvatljivo područje	603.978	3.212.242	-

Izvor: I Turističko udruženje BiH; Crna Gora - turistička sezona 2005.

S druge strane, centralni i istočni kontinentalni dijelovi programskog područja imaju nedovoljno razvijen turizam. Planinske oblasti područja imaju komparativnu prednost za skijanje, planinarenje, biciklizam, posebno na strani BiH na planinama Jahorini, Bjelašnici i Igmanu. Kulturni turizam može da se razvije u nekim urbanim centrima sa bogatim kulturnim naslijeđem i velikom raznolikošću kulturnih događaja koji se organiziraju tokom cijele godine. Potencijal za agro-turizam i eko-turizam još nije istražen.

Pored toga, turistički resursi, kao što su izvori mineralne vode, slana jezera i blatne banje nude mogućnost različitih vidova zdravstvenog/wellness turizma.

Glavne prepreke za razvoj turizma su loša turistička infrastruktura, prije svega u neprimorskim područjima, nizak stepen marketinga, nedostatak razmjene informacija u okviru turističke industrije i nizak nivo umrežavanja između turističkih operatera i drugih sektora (posebno poljoprivrede).

Program prekogranične saradnje

3.7 Ljudski resursi

3.7.1 Obrazovanje, istraživanje i razvoj

Sistem obrazovanja u programskom području je dobro razvijen u odnosu na osnovne i srednje škole, kao i na fakultetsko obrazovanje. U većini gradova, manje od 2% stanovništva je nepismeno. Srednje škole se nalaze u svakom gradu ovog područja.

Obrazovni sistemi Bosne i Hercegovine i Crne Gore su slični, uz obavezno osnovno obrazovanje i neobavezno srednje i visoko obrazovanje, koja se uglavnom obavlja u državnim školama.

Postoji 244 osnovne i 137 srednjih škola na bosanskoj strani, i 284 osnovne i 23 srednje škole na crnogorskoj strani prihvatljivog područja. Iako je mreža osnovnog i srednjeg obrazovanja zadovoljavajuća, sa odgovarajućim brojem državnih škola, stanje objekata, nedostatak kvalificiranih nastavnika (na primjer, nastavnika informatike i računarstva) i visoki troškovi prevoza, posebno za učenike iz ruralnih oblasti, utiču na kvalitet dostupnog obrazovanja.

Tabela 7: Nivoi obrazovanja u programskom području

Područje (prosjeak)	Osnovno obrazovanje i obrazovanje niže od osnovnog	Srednje obrazovanje	Univerzitetsko obrazovanje, magistratura, doktorat
BiH prihvatljivo područje	89,75%	88,92%	5,56%
BiH državni nivo	91,21%	78,62%	9,64%
Crna Gora prihvatljivo područje	50,52	48,74	43,70
Crna Gora državni nivo	42%	46,99%	11,01%
Ukupno prihvatljivo područje	68,74%	66,58%	22,74%

Izvor: Popis stanovništva u Crnoj Gori iz 2003. godine

Postoje Univerziteti u Sarajevu i Istočnom Sarajevu u programskom području; te postoje fakulteti u Nikšiću i Kotoru. Takođe, postoji pozitivan trend povećanja broja regionalnih institucija visokog obrazovanja, kao i veća raznolikost dodiplomskih programa koje oni nude.

Veze između obrazovnih institucija i poslovnog sektora su slabe, a rezultat toga je nedostatak inovacija i nerazvijen sektor istraživanja i razvoja.

3.7.2 Tržište rada (zaposlenost i nezaposlenost)

Prihvatljivo programsko područje ima znatno više stope nezaposlenosti od državnog prosjeka. Ove brojke odražavaju privredu koja zaostaje za državnim nivoom u obe zemlje, te zavisnost od zapošljavanja u javnom sektoru i nedostatak preduzetničkih inicijativa. Distribucija nezaposlenosti širom programskog područja je nejednaka, sa najvišim stopama nezaposlenosti u ruralnim mikro-područjima, gdje često izaziva ozbiljne socijalne probleme.

Program prekogranične saradnje

Tabela 8: Zaposlenost i nezaposlenost u Programskom području

Područje (prosjeak)	Ukupan broj zaposlenih lica	Stopa nezaposlenosti	Stopa zaposlenosti
BiH prihvatljivo područje	642.575	48,05%	51,95%
BiH državni nivo	1.236.744	31,94%	68,06%
Crna Gora prihvatljivo područje	79.930	N/P	N/P
Crna Gora državni nivo	171.325	15,05%	84,95%

Izvor: I Podaci o nezaposlenosti, Biro za zapošljavanje RS i Federacije BiH, *Monstat*, Anketa o radnoj snazi, oktobar 2005. godine.

Najveća stopa nezaposlenosti je među nekvalificiranim radnicima, starijim licima, mladima i ženama. U Bosni i Hercegovini struktura zaposlenosti se uveliko promijenila zbog strukturnih reformi koje su dovele do kolapsa državnih preduzeća.

Spor prelaz sa centraliziranog na slobodno tržište takođe uzrokuje i činjenica da su dijelovi programskog područja uz granicu neki od najzabačenijih krajeva u obe zemlje i stoga neprivaćni ili za domaće ili za direktne strane investicije, što kao rezultat ima mali broj mogućnosti za zapošljavanje.

Prema Agencijama za zapošljavanje Bosne i Hercegovine i Crne Gore, oko 28% od nerezidentne radne snage u Crnoj Gori je bilo angažirano iz Bosne i Hercegovine tokom prošle godine. To je uglavnom zbog sezonskih prilika za rad na crnogorskoj obali i odsustva viznog režima.

3.8 Okoliš i priroda

Programsko područje Bosne i Hercegovine i Crne Gore je prilično ujednačeno, sa geografske i ekološke tačke gledišta, i karakterizira ga dobro očuvana prirodna sredina sa niskim nivoom zagađenja. S druge strane, oblast ima izvjesna "žarišta" zagađenja, koja stvaraju ozbiljne probleme.

Postoje tri Nacionalna parka (Durmitor, Biogradska Gora i Sutjeska) i pet zaštićenih područja u ovoj oblasti. Prirodni resursi su uglavnom očuvani, ali postoje i neke lokacije koje su zagađene. Najveći zagađivači u ovom regionu su termoelektrana u Pljevljima i livnica u Nikšiću. Rudnik uglja u Pljevljima i rudnik boksita u Nikšiću izazivaju probleme sa otpadom i podzemnim vodama.

Na obe strane granice postoje slični izazovi u obezbjeđivanju uravnoteženog puta ka društveno-ekonomskom razvoju, uz očuvanje prirodnog i kulturnog naslijeđa i ispunjavanje uslova EU za zaštitu okoliša.

Postoji nedostatak integriranih i koordiniranih intervencija na obe strane granice za zaštitu okoliša i promoviranje održivog razvoja. Napori treba da budu usmjereni ka razvoju i unaprijeđenju posebnih zaštićenih područja, posebnih područja očuvanja, sistema informiranja za posjetioce, programe razmjene, razvoja informacijskih sistema i uvođenje

Program prekogranične saradnje

javno-privatnog partnerstva u oblasti zaštite prirode. Proces osnivanja Vladine Agencije za zaštitu okoliša u Crnoj Gori i u Bosni i Hercegovini je toku.

Kao posljedica rata, još uvijek postoji sumnja na minska polja u programskom području. Ukupno područje pod minama obuhvata 1.844 km² sa približno 305.000 mina.

3.9 Kultura

Raznovrsni historijski i kulturni uticaji koji su preovladavali u regionu u raznim historijskim periodima ostavili su traga na mnogim lokalitetima ove oblasti.

Zaštita kulturnog naslijeđa je dobila solidnu pravnu osnovu i preduzeta je od strane specijalizirane organizacije, Zavoda za zaštitu spomenika kulture, u obe zemlje. Na osnovu Zakona o zaštiti spomenika kulture iz 1991. god, u smislu zaštite kulturnog naslijeđa, općine su obavezne da brinu, održavaju, koriste i štite spomenike kulture od štetnog uticaja prirodnih sila i ljudskih aktivnosti, te da ih učine dostupnim javnosti, i podrže troškove njihovog redovnog održavanja.

Prekinute veze sa susjedima, nedostatak saradnje sa odgovarajućim institucijama u inostranstvu i, konačno, odsustvo finansijskih izvora u dosadašnjem periodu, paralizirali su mogućnosti za razmjenu iskustava, mogućnosti za širenje znanja i adekvatnu specijalizaciju, što je od izuzetnog značaja za aktivnosti u vezi sa zaštitom kulturnog naslijeđa.

Kulturna saradnja je bila i još uvijek jeste veoma važna spona između zajednica sa obe strane granice. Programsko područje dijeli vrlo sličnu tradiciju, običaje, jezik i kulturno naslijeđe. Postoji veliki broj kulturnih, manjinskih udruženja i klubova čiji je cilj očuvanje lokalne tradicije.

Pored saradnje malih kulturnih udruženja, postoji netaknut potencijal za proslavljanje kulturnog naslijeđa u programskom području, i njegovo povezivanje sa turističkom ponudom.

3.10 Rezime nedostataka, neusaglašenosti i potencijala za razvoj

Na osnovu prethodne analize, može se zaključiti da dvije glavne odlike opisuju prihvatljivo područje u obe zemlje: preovladavajuća ruralna privreda i kultura sa odsustvom barijera.

Ove dvije karakteristike predstavljaju i interne faktore koji mogu podržati održivi razvoj područja, i faktore koji ga mogu unazaditi.

Ruralna privreda više odgovara strukturi terena, koji je većinom planinski, i geografskoj lokaciji područja, udaljenog od glavnih ekonomskih centara i glavnih trgovinskih i ekonomskih pravaca. U prošlosti ovo je samo djelimično iskorištavano kao faktor razvoja. Zavisnost od niskoprofitne poljoprivrede i nekvalificirani fizički rad rezultirali su lošim životnim standardom sa relevantnim efektima na migraciju kvalificirane radne snage u druge razvijenije regione i zemlje. Proizvodnja je uglavnom ograničena na osnovnu obradu hrane i

Program prekogranične saradnje

druge vrste agro-industrije sa malobrojnim i fragmentiranim industrijskim aktivnostima.

Veliki turistički potencijal može da bude kamen temeljac za cjelokupnu privredu privlačeći investicije od kojih bi takođe mogli da imaju koristi i drugi privredni sektori (građevinarstvo, poljoprivreda, usluge).

Uspostavljanje i pokretanje zajedničke razvojne strategije može poboljšati ekonomski razvoj područja.

Dobro očuvana prirodna sredina i netaknuto kulturno naslijeđe, prisustvo parkova prirode i turističke atrakcije, zajedno sa niskim nivoom zagađenja mogu biti osnova za održivi razvoj regiona. Održivi razvoj takođe može biti potpomognut odsustvom kulturnih barijera u programskom području, što bi moglo pogodovati uspostavljanju i privrednih i kulturnih veza.

Program prekogranične saradnje

3.11 SWOT analiza programskog područja

	SNAGE	SLABOSTI	PRILIKE	PRIJETNJE
GEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE	▪ Planinsko područje bogato šumskim i vodenim resursima (jezera, čiste rijeke, mineralni i termalni izvori); ▪ Lako pristupačno obalno područje sa plažama dobrog kvaliteta; ▪ Umjerena kontinentalna klima sa različitim uticajima i plodnim tlom;	▪ Periferna geografska i saobraćajna lokacija unutar Balkana; ▪ Udaljena pozicija od pograničnog područja u okviru državne teritorije i od glavnih privrednih centara; ▪ Morfologija regiona otežava saobraćajnu infrastrukturu; ▪ Neka područja ostaju zatvorena zbog prisustva nagaznih mina.	▪ Usvajanje pravne tekovine EU koristiti će i očuvati će ekološku sredinu, i zaštititi će geografske osobenosti.	▪ Prihvatljivo programsko područje zadržava svoju perifernu poziciju.
DEMOGRAFIJA	▪ Historijske veze obezbjeđuju solidnu osnovu za kulturno razumijevanje, izgradnju povjerenja i prekograničnu saradnju; ▪ Kulturne sličnosti i odsustvo jezičkih barijera; ▪ Dobri susjedski odnosi;	▪ Negativan prirast stanovništva dovodi do nepovoljnih demografskih kretanja; ▪ Interna privredna migracija mladih, kvalificirane i produktivne radne snage u gradske centre, i emigracija u inostranstvo, osiromašuje radnu snagu u programskom području; ▪ Nizak životni standard i stareće stanovništvo u ruralnom području.	▪ Kulturni/historijski turizam i obrazovne aktivnosti mogu doprinijeti promoviranju regiona kao multi-etničke lokacije u EU; ▪ Pojačane tendencije i potencijal za veće aktivnosti prekogranične saradnje.	▪ Obnovljena nestabilnost regiona; ▪ Povećavanje trenda depopulacije; ▪ Starenje stanovništva; ▪ Potpuna depopulacija u nekim ruralnim naseljima.

Program prekogranične saradnje

SNAGE	SLABOSTI	PRIJLICE	PRIJETNJE
▪ Pristupnost osnovne saobraćajne infrastrukture (putevi I. klase); ▪ Postojanje tri međunarodna aerodroma kao glavnih izlaza prema Evropi; ▪ Dobro razvijena mreža za proizvodnju i distribuciju električne energije; ▪ Dobro razvijena mreža telekomunikacija; ▪ Adekvatan broj graničnih prelaza.	▪ Slab kvalitet saobraćajne infrastrukture, uopšteno, i slabo planiranje i održavanje putne mreže; ▪ Sekundarni i tercijarni putevi nedovoljno razvijeni i održavani; ▪ Neadekvatna komunalna infrastruktura i upravljanje javnim komunalnim uslugama, naročito u manjim naseljima; (vodovod, kanalizacija, odlaganje čvrstog otpada); ▪ Nedostatak deponija za odlaganje čvrstog otpada i postrojenja za recikliranje; ▪ Nedovoljan kvalitet i kapacitet postojećih graničnih prelaza.	▪ Rekonstrukcija, proširenje i integracija putne infrastrukture; ▪ Pобољшanje službi za odlaganje otpada i kanalizacije povećati će privredni potencijal područja; ▪ Pristupnost objekata za riječni transport i lokalnih vodenih plovinskih ruta za domaći brodski prevoz; ▪ Istraživanje mogućnosti za upotrebu alternativnih izvora energije; ▪ Povećanje broja internetskih konekcija; ▪ Efikasniji punkтови graničnih prelaza za potrebe talasa pojačanog saobraćaja.	▪ Pravne i političke prepreke koje otežavaju provođenje regionalnih planova; ▪ Zastoj u provođenju velikih saobraćajnih projekata; ▪ Povećani troškovi transporta usljed nedovoljno razvijene saobraćajne infrastrukture; ▪ Zaobilazne regije zbog loše saobraćajne infrastrukture; ▪ Slaba postrojenja za otpadne vode, kanalizaciju i odlaganje čvrstog otpada mogu ugroziti javno zdravlje, i doprinijeti sporom privrednom razvoju ruralnih područja.
INFRASTRUKTURA			

Program prekogranične saradnje

SNAGE	SLABOSTI	PRILIKE	PRIJETNJE
Sporazum o slobodnoj trgovini Centralne Evrope-CEFTA je potpisan ▪ Privreda koja je komplementarna graničnom području i sličnosti na trgovinskom tržištu; ▪ Rastući sektor MSP prema broju i profitu; ▪ Postojeća industrijska baza (npr. tekstilna, hemijska industrija, proizvodnja i dostava električne energije, metalna i prehrambena industrija) nalazi se u procesu rekonstrukcije ka konkurentnijoj budućnosti; ▪ Dobro razvijena zanatska industrija; ▪ Prikladna eko klima za proizvodnju vina, voća, povrća, duvana, medicinskog i ljekovitog bilja; ▪ Tradicija u obradi određenih poljoprivrednih proizvoda prepoznatljivih na inostranim tržištima; ▪ Povoljni prirodni i kulturni uslovi za turizam; ▪ Postojanje struktura za pružanje podrške preduzećima.	▪ Nizak nivo i nedostatak političkog okvira za lokalni privredni razvoj; ▪ Ograničen priliv tržišnih informacija; ▪ Nizak stepen saradnje između MSP; ▪ Mali udio modernih tehnologija koje su u upotrebi u poljoprivredi i industriji; ▪ Nizak nivo dodatke vrijednosti u preradaivačkoj industriji; ▪ Nedovoljne državne/lokalne, kao i inostrane direktne investicije, što otežava moderniziranje i rekonstrukciju zastarjelih i nekonkurentnih industrijskih i poljoprivrednih resursa pograničnog područja; ▪ Nedovoljan razvoj poslovne infrastrukture; ▪ Neuravnotežen razvoj institucijskih struktura i kapaciteta upravljanja u turizmu; ▪ Nedovoljno obradivog zemljišta i osnovnih sredstava za poljoprivredu; ▪ Privreda u ruralnim oblastima programskog područja je često segmentirana, monosektorska i marginalizirana; ▪ Nedostatak istraživačkih institucija i usluga za savjetovanje.	▪ Iskorištavanje koristi od Sporazuma o slobodnoj trgovini Centralne Evrope -CEFTA – u jačanju izvoznog potencijala; ▪ Razvoj i iskorištavanje mrežnih veza između lokalnog privrednog sektora u cilju ostvarivanja profita od lanaca i klastera za snabdijevanje, kako bi se poboljšala konkurentnost i dalji privredni rast; ▪ Poboljšanje preduzetništva i kvaliteta proizvoda kroz prekogranične inicijative; ▪ Tržišni potencijal za stvaranje privredne saradnje koja vodi prema obradi bio-proizvoda; ▪ Povećavanje prekogranične saradnje među strukturama za pružanje podrške poslovanju u sektoru industrije i usluga; ▪ Brendiranje regionalnih proizvoda; ▪ Dobro razvijen i rastući bankarski sektor koji bi mogao poduprijeti lokalni razvoj; ▪ Dostupna industrijska postrojenja i prostori; ▪ Razvoj potencijalnih obnovljivih izvora energije;	▪ Povećana izloženost globalnom tržištu i povećana konkurentnost unutar područja; ▪ Programsko područje se trajno posmatra kao periferna privreda sa malom dodatnom vrijednošću; ▪ Siva ekonomija i primjetna prijetnja od korupcije; ▪ Nedostatak finansijskih kapaciteta i interesovanja za saradnju među lokalnim preduzećima; ▪ Dalja fragmentacija ruralne privrede i zatvaranje industrija (duvanske, rudarske); ▪ Spor proces rekonstrukcije državnih preduzeća.
PRIVREDA			

Program prekogranične saradnje

OKOLIŠ I PRIRODA			
▪ Raznovrsna i dobro očuvana priroda sa parkovima prirode i zaštićenim područjima; ▪ Bogati i raznovrsni prirodni resursi (mineralne vode, rijeke, jezera, kanjoni, obradivo zemljište, šume); ▪ Bogat biodiverzitet, uključujući dragocjeno medicinsko i ljekovito bilje; ▪ Povoljni uslovi za raznovrsan turizam i poljoprivredu.	▪ Prirodni potencijali i resursi su nedovoljno iskorišteni; ▪ Depopulacija scoskog područja oštećuje obradivo zemljište; ▪ Nedostatak zajedničkih prekograničnih mehanizama za nadzor okoliša i prevenciju prirodnih nepogoda.	▪ Zajedničko održivo korištenje ekološki prihvatljivih usluga i tehnologija za održavanje nezagađenih resursa; ▪ Ekspanzija alternativnih oblika turizma i organskog uzgoja; ▪ Međunarodno priznavanje parkova prirode i zaštićenih područja; ▪ Istraživanje korištenja obnovljivih izvora energije.	▪ Investicije u infrastrukturu koje mogu nepovoljno uticati na okoliš; ▪ Neodrživ privredni razvoj može stvoriti probleme u kvalitetu vazduha, vode i zemljišta; ▪ Povećavanje nekontroliranog zagađenja i sječa šuma; ▪ Dalje fragmentiranje i napuštanje obradivanja obradivog zemljišta.

Program prekogranične saradnje

SNAGE	SLABOSTI	PRILIKE	PRIJETNJE
▪ Dobro razvijen sistem osnovnog i srednjeg obrazovanja; ▪ Povećan nivo zapošljavanja u privatnom sektoru; ▪ Postojanje Univerziteta i centara za visoko obrazovanje; ▪ Postojanje istraživačkih institucija.	▪ „Odliv mozgova“ i migracija; ▪ Rastući trend relativno visoke stope nezaposlenosti u ruralnim područjima; ▪ Niska primanja i nizak životni standard većine stanovnika; ▪ Slaba pokretljivost radne snage; ▪ Akademska i poslovno okruženje su nedovoljno povezani; ▪ Pomanjkanje modernih stručnih i obrazovnih usluga.	▪ Pojačan fokus na programe obrazovanja i obuke je usvojen za potrebe tržišta rada, čime se snažno povezuju obrazovanje i privreda; ▪ Povećanje broja zaposlenih lica u privatnom sektoru; ▪ Povećana pokretljivost i prilagodavanje radne snage prema novim privrednim zahtjevima.	▪ Državni i regionalni ljudski resursi i politike rada ne odgovaraju promjenljivoj situaciji na privrednom tržištu i tržištu rada; ▪ Spora tranzicija sistema srednjeg obrazovanja povećati će jaz između potražnje i snabdijevanja na tržištu rada; ▪ Nema promjena u začaranom krugu siromaštva, nedostatak obrazovanja, i slabe prilike za zapošljavanje marginaliziraju granična područja i otežavaju privredni razvoj; ▪ Izolacija opšteg obrazovnog sistema i zatvaranje škola.
TRŽIŠTE RADA I OBRAZOVANJE			

Program prekogranične saradnje

KULTURA I TURIZAM	SNAGE	SLABOSTI	PRIJLIKE	PRIJETNJE
INSTITUCIJSKI SISTEM	▪ Bogato kulturno naslijeđe (historija, arhitektura, tradicija i folklor); ▪ Djelimično razvijena turistička infrastruktura; ▪ Kulturna sličnost i koherentnost.	▪ Nedostatak koherentnih politika i programa za razvoj; ▪ Slaba integracija kulturnog naslijeđa sa razvojem turističke ponude; ▪ Ograničeno prekogranično iskustvo; ▪ Nedovoljno iskorištavanje kulture i rekreativnih aktivnosti; ▪ Nedostatak koordinacije i informativnih centara, osim onih u velikim gradskim centrima; ▪ Sezonski uslovljen razvoj turizma.	▪ Odgovor na povećanu potražnju u wellness turizmu i eko-turizmu; ▪ Razvoj specijaliziranih turističkih programa koji su usmjereni na nove „aktivne“ tipove godišnjih odmora; ▪ Zajedničke turističke ponude sa zajedničkim proizvođačima i marketingom; ▪ Istraživanje turističkog potencijala kulturnih objekata;	▪ Potencijal globalnog turističkog tržišta; ▪ Globalna promjena klime može uticati na turizam; ▪ Nedostatak dovoljnih sredstava za kontinuirano održavanje prirodnog, kulturnog i historijskog naslijeđa; ▪ Pojačana društvena isključenost regiona.
INSTITUCIJSKI SISTEM	▪ Dobri bilateralni odnosi i postojanje sporazuma o saradnji; ▪ Iskustvo u sprovođenju zajedničkih programa; ▪ Tekući proces decentraliziranja; ▪ Zakonodavstvo o lokalnoj samoupravi je povoljno za prekograničnu saradnju;	▪ Različiti nivoi procesa reforme administracije; ▪ Ograničeni administrativni kapaciteti i kapaciteti za prihvatanje na lokalnom nivou; ▪ Ograničeno partnerstvo u programiranju i provođenju politike regionalnog razvoja; ▪ Nedovoljna količina javnih sredstava i finansijske autonomije na lokalnom nivou; ▪ Zastarjela postrojenja i oprema u sektoru javnih usluga i nedostatak dovoljnih finansijskih sredstava.	▪ Harmonizacija administracije sa obe strane kroz usvajanje pravne tekovine; ▪ Razvoj mehanizama za pružanje prekogranične institucijske pomoći i prenos znanja; ▪ Moguće partnerstvo civilnog društva i javne administracije u procesu donošenja odluka i uslugama.	▪ Nedostatak održivosti u političkoj obavezi na centralnom i lokalnom nivou; ▪ Različita brzina u procesu pristupanja EU i u usvajanju pravne tekovine može dovesti do problema u kompatibilnosti; ▪ Visok obrt u administrativnom osoblju usljed političkih promjena.

Program prekogranične saradnje

Dio II Programaska strategija

1. Iskustvo u prekograničnim aktivnostima

Ovaj IPA prekogranični program je najnovija inicijativa kojom se proširuje politika EU za promociju saradnje između zemalja u pograničnim regionima centralne i jugoistočne Evrope i susjednim regionima Zajednice i drugih zemalja kandidata iz centralne i jugoistočne Evrope.

Od 2007. godine, kao jedinstveni integrirani Instrument za pretpristupnu pomoć, IPA zamjenjuje nekadašnje instrumente: Phare, ISPA, SAPARD, Turske pretpristupne instrumente i CARDS. Kao Komponenta II IPA, Program prekogranične saradnje je namijenjen za pripremu zemalja kandidata i potencijalnih kandidata za buduće upravljanje strukturnim fondovima EU. Shodno tome, ova komponenta će se realizirati putem Višegodišnjeg prekograničnog programa.

Pošto je bila dio državne zajednice Srbije i Crne Gore, Crna Gora je imala ograničeno iskustvo u prekograničnoj saradnji, odnosno iskustvo sa četiri programa sa Bugarskom, Rumunijom, Mađarskom i Italijom, kao i sa transnacionalnim programom - CADSES. Bosna ima ograničeno iskustvo, pošto je učestvovala u programu sa Italijom i u CADSES.

Ovaj programski dokument je u skladu sa prethodno navedenim programima EU i državnim strategijama, kao što je pomenuto u dijelu četiri.

1.1 Naučene lekcije

Iskustvo u saradnji između pograničnih oblasti pokazuje da je solidna pripremna faza od izuzetne važnosti prije iniciranja određenih aktivnosti. Da bi prekogranična saradnja bila efikasna, neophodno je da postoji dobro poznavanje pravila i postupaka, odgovarajući kapacitet i funkcioniranje organa upravljanja. Rezultati tematske evaluacije Phare programa pogranične saradnje 1999-2003 biti će uredno uzeti u obzir. Iskustvo je pokazalo da preduslovi za efikasno sprovođenje uključuju, pored bliske saradnje između zemalja učesnica na političkom i operativnom nivou:

- prekograničnu saradnju između resornih ministarstava i efikasne radne odnose između srodnih organizacija;
- funkcioniranje organa regionalnog razvoja i lokalnih organa vlasti, sa odgovarajućim osobljem u stabilnom okruženju;
- bliske poslovne veze između regionalnih institucija i odgovarajućih Delegacija Komisije;
- funkcioniranje prekogranične saradnje između odgovarajućih organizacija privatnog sektora, kao što su privredne komore, udruženja preduzeća i NVO.

U periodu do 2004. godine zainteresirane strane u BiH učestvovala su u 17 projekata u okviru programa INTERREG III A uglavnom kroz doprinos „u naturi“. Većina njih su samo formalno bili uključeni u projekte prekogranične saradnje sa italijanskim partnerima kao

Program prekogranične saradnje

vodećim, ali iskustva stečena u tom periodu i veze uspostavljene sa partnerima iz Italije, predstavljaju dobru osnovu za nastavak saradnje.

Prvo pravo iskustvo u prekograničnim i transnacionalnim projektima saradnje stečeno je u posljednjem Pozivu za podnošenje prijedloga za dva Nova programa za susjedstvo, u kojima je BiH učestvovala u periodu 2004-2006: INTERREG III Jadranski NPS i INTERREG III B CADSES transnacionalni program.

Posljednji Poziv za podnošenje prijedloga projekata u okviru Programa CADSES je rezultirao sa dva projekta, uključujući partnere iz BiH sa zahtjevom za finansiranje iz sredstava Regionalnog CARDS 2004-2006, dok je od 93 projekta koji su odobreni u okviru Jadranskog NPS, 28 projekata uključilo partnere iz BiH sa tim zahtjevom. Broj projekata koji su podneseni pokazao je da postoji značajno interesovanje partnera iz BiH za ovu vrstu Programa. Međutim, razumijevanje uslova u vezi sa NPS modalitetima, kvalitetom i veličinom projekata koji ukazuju na nivo aktivnosti koje je potrebno realizirati u BiH, ostalo je i dalje slabo.

U pogledu prekogranične saradnje na unutrašnjim granicama, uzevši u obzir početni stepen ovih programa, suviše je rano da se identificiraju naučene lekcije, ali je vrijedno spomena da interesovanje, pa čak i pojedine inicijative za početak saradnje preko granica, zaista postoji na lokalnom nivou. S druge strane, relativno veća dodjela sredstava, koja su na raspolaganju u okviru IPA programa prekogranične saradnje, predstavlja pravi izazov za mnoge zainteresirane strane čiji su finansijski kapaciteti mali.

Crna Gora je do 2006. godine bila dio državne zajednice sa Srbijom, i stoga se čitavo iskustvo koje se tiče prekogranične i transnacionalne saradnje uglavnom odnosilo na programe u kojima su ove dvije zemlje učestvovala kao jedna zemlja. Prvo iskustvo Crne Gore bilo je učešće u okviru INTERREG III Jadranskog programa i INTERREG III B CADSES transnacionalnog programa. Posljednji Poziv za dostavljanje prijedloga projekata za Jadranski NPS rezultirao je sa 93 odobrena projekta od čega je 12 projekata uključivalo partnere iz Crne Gore, dok su u okviru CADSES Programa crnogorski partneri učestvovali u dva projekta koji su finansirani iz sredstava Regionalnog CARDS 2004-2006.

Kroz te početne prekogranične i transnacionalne projekte crnogorski partneri su stekli priliku da počnu povećavati svijest o prekograničnim i transnacionalnim programima, i da počnu sticati znanja i vještine od svojih partnera. Međutim, još uvijek postoji mali kapacitet u pripremi projekata krajnjih korisnika (naročito u sjevernom dijelu, gdje gotovo da nema aktivnosti koje su sprovedene). Imajući to u vidu, važno je naglasiti da su specifične obuke potencijalnih podnositelja zahtjeva od suštinskog značaja za ovaj program. Osim toga, važno je napomenuti i da su nekoliko općina i građanskih udruženja, koja se nalaze u južnom i centralnom dijelu, bili partneri u realizaciji projekata u okviru programa. Iako je postignuta svjesnost, neophodno je nastaviti sa stvaranjem adekvatnih objekata, intenzivnom komunikacijom i davanjem informacija kako bi se omogućilo uspostavljanje operativnih i

Program prekogranične saradnje

održivih partnerstava. Stoga je vrlo važno pitanje obuke za pisanje i provođenje projekata koji se odnose na program.

2. Strategija saradnje

Analiza stanja programskog područja je sprovedena kroz prikupljanje podataka od relevantnih institucija u obe zemlje i konsultacije sa glavnim državnim, regionalnim i lokalnim učesnicima.

Analiza se zasnivala na:

- Primarnim podacima iz Zavoda za statistiku Bosne i Hercegovine i Državnog zavoda za statistiku Crne Gore, ministarstva turizma i državne agencije za zapošljavanje, državne granične službe i općinskih vlasti;
- Podacima i analizi koji su dio postojećih državnih i regionalnih planskih dokumenata;
- Razgovorima sa lokalnim učesnicima koji su održani u obe zemlje u periodu februar-mart 2007. Na osnovu ad hoc upitnika, oko 72 razgovora su obavljena u obe zemlje (općinske vlasti, preduzetnici, NVO, privredne komore, lokalne ustanove za visoko obrazovanje);
- Prijedlozima i komentarima dobijenim od članova Timova za izradu programa na radionici održanoj u Podgorici u martu 2007, a od Operativnih struktura iz obe zemlje u toku sastanka održanog u Sarajevu 13. aprila 2007. godine.

U početku, odvojene jednostrane SWOT analize su sprovedene u obe zemlje paralelno. Ove dvije analize su kasnije spojene u zajedničku SWOT analizu i dogovorene od strane Operativnih struktura, a u njima su sažete glavne snage, slabosti, prilike i prijetnje.

Naredna tabela prikazuje programsko područje prema izvještaju SWOT analize:

ELEMENTI SWOT ANALIZE	
SNAGE/PRILIKE	SLABOSTI/PRIJETNJE
▪ Jezičke i kulturološke sličnosti;▪ Raznolika i dobro očuvana priroda;▪ Ekonomska komplementarnost graničnog područja;▪ Povoljni uslovi za poljoprivredu;▪ Sve veći broj malih i srednjih preduzeća u trgovini, industriji i uslužnim sektorima;▪ Značajan potencijal za nove oblike poslovanja, posebno onih koji se odnose na turizam i ruralni razvoj;▪ Dobri državni obrazovni sistemi.	▪ Periferne lokacije za saobraćaj i logistiku;▪ Neadekvatna infrastruktura, posebno putne mreže i kanalizacija/prečišćavanja otpadnih voda;▪ Neistražen potencijal prirodnih resursa;▪ Trend depopulacije i migracije;▪ Nedovoljan razvoj poslovne infrastrukture;▪ Nedostatak kapitala, ograničena konkurentnost industrije i sektora MSP;▪ Stalna nezaposlenost;▪ Odsustvo usluga za koordinaciju

Program prekogranične saradnje

	informacija i podrške; ▪ Ograničeni lokalni administrativni kapaciteti i kapaciteti za apsorpciju.

Prema zajedničkoj analizi, *Strategija, Prioriteti i Mjere* ovog IPA programa prekogranične saradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore projektirani su na osnovu zajedničke vizije razvojnih perspektiva, fokusirajući se na probleme koje je potrebno riješiti, kao i na mogućnosti koje je još potrebno istražiti.

2.1 Rezime zaključaka iz opisa područja

Analiza opisuje situaciju u programskom području, iako neki od opisa važe za obe zemlje u cjelini. Veći dio programskog područja je nenaseljen zbog geografskog položaja, a pati i od lošeg životnog standarda zbog zavisnosti o nisko-profitne poljoprivrede i nekvalificiranog fizičkog rada. Njegova industrijska baza je veoma fragmentirana, i pored velike livnice čelika i nekih fabrika tekstila, uglavnom je ograničena na preradu hrane, proizvodnju vina i druge industrije zasnovane na poljoprivredi. Visoka nezaposlenost je dovela do migracije većeg dijela preostale kvalificirane radne snage u gradove i u inostranstvo, ostavljajući za sobom ostarjelu i uglavnom nekvalificiranu radnu snagu koju je teško zaposliti bez prekvalifikacija.

Oblast takođe ima strukturalne probleme po pitanju saobraćajne infrastrukture. Odsustvo moderne putne i željezničke mreže koja bi povezivala pograničnu oblast sa ključnim koridorima doprinosi marginalizaciji područja kao privrednog resursa. Postojeći resursi područja se nedovoljno koriste, kako zbog izolacije, tako i zbog sporog odgovora na izazove modernizacije i restrukturiranja.

S druge strane, programsko područje karakterizira jedinstvena kulturna historija i odsustvo značajnijih jezičkih barijera. To pruža mogućnost za kontinuiranu saradnju koja dovodi do povećanja privredne aktivnosti, postizanje boljeg životnog standarda i zapošljavanja.

Osim toga, prirodni resursi programskog područja, koji su trenutno nedovoljno iskorišćeni, mogu da posluže kao osnova za privredni razvoj. Zbog svoje blizine moru južni dio je posebno atraktivan za posjetioce, a izoliraniji sjeverni dio nudi mogućnosti za više specijaliziranih oblika turizma.

Glavni prioritet je ubrzati ekonomski razvoj prihvatljivog područja kroz stvaranje mogućnosti za zapošljavanje u relativno kratkom vremenskom periodu (3-5 godina). Međutim, da bi se to postiglo, bitno je da se iskoristi potencijal prekogranične saradnje za razvoj institucijskih veza i mreža koje mogu mobilizirati dostupne regionalne i državne resurse.

2.2 Opći strateški cilj Programa prekogranične saradnje

Dakle, cilj ovog IPA prekograničnog programa je:

Program prekogranične saradnje

Opći cilj: Podsticanje zajedničkog održivog razvoja prekograničnog područja njegovih privrednih, kulturnih, prirodnih i ljudskih resursa i potencijala kroz jačanje kapaciteta ljudskih resursa i zajedničkih institucijskih mreža između lokalnih zajednica i lokalnog privatnog i javnog sektora.

2.3 Specifični ciljevi

Strateški okvir koji podržava ovaj opći cilj sastoji se od tri specifična cilja:

Specifični cilj 1: Podržati uspostavljanje zajedničkih akcija i strategija koje su usmjerene na zaštitu i valorizaciju privrednih resursa područja.

Specifični cilj 2: Promocija održivog razvoja pograničnog područja kako bi se stimulirala privreda i smanjila izoliranost.

Specifični cilj 3: Ponovno uspostavljanje prekogranične saradnje putem jačanja prethodnih prekograničnih kontakata u privredi i kulturi.

Ova tri specifična cilja programa direktno su povezana sa tri relevantne oblasti interveniranja, koje su zajedno odabrane kao ciljevi ovog IPA programa prekogranične saradnje.

Prva oblast je *okoliš*. Selektivna eksploatacija prirodnih resursa i promoviranje održivih aktivnosti podržati će korišćenje okoliša kao vrijednog i efikasnog alata za razvoj.

Druga oblast intervencije je *privreda*. Intervencije na ovom polju imaju za cilj stvaranje povoljnijeg poslovnog ambijenta, posebno za turizam i poljoprivredu kroz poboljšanje zajedničke usluge, prenos znanja, i podsticanje započinjanja i pokretanja novih poslovnih poduhvata.

Treća oblast je *društvena kohezija*. Cilj programa je povezivanje ljudi, administrativnih tijela, i drugih lokalnih aktera u svrhu ubrzavanja lokalnog privrednog i kulturnog razvoja i uklanjanja formalnih i neformalnih barijera u prekograničnoj saradnji, kroz zajedničku identifikaciju i izradu zajedničkih strategija za promociju područja.

Program uzima u obzir slijedeća osnovna načela:

- *Jednake mogućnosti* - širenje spektra razvojnih mogućnosti u korist kategorije ljudi koji imaju ograničen pristup njima: žene, mladi ljudi, siromašni, manjine;
- *Ekološka i privredna održivost* – promocija intervencija na osnovu principa zaštite životne sredine, očuvanje i održivost, podsticanje veza između ekologije i privrede;
- *Samoodrživost* - promocija operacija koje imaju održive prednosti. Posebna pažnja je posvećena pokretanju jake mreže između lokalnih partnera i zainteresiranih strana u

Program prekogranične saradnje

cilju povećanja dugoročne koristi.

3. Prioritet i mjere

Prioriteti i mjere definirani u ovom prekograničnom programu sastavljeni su na takav način da poštuju i obezbjeđuju realizaciju konkretnih ciljeva. Konkretno, jedan prioritet je identificiran za intervencije u prekograničnoj saradnji. Prioritet II se fokusira na tehničku pomoć, obezbjeđujući efikasno upravljanje i provođenje programa.

Aktivnosti predviđene ovim programom utvrđene su na osnovu SWOT analize (Snage, Slabosti, Prilike i Prijetnje) i imajući u vidu ograničena finansijska sredstva. Sufinansiranje garantuje da će EU princip dodavanja biti poštovan.

3.1 Prioritet I

Pružiti podršku stvaranju zajedničkog društveno-ekonomskog okruženja za ljude, zajednice i privrede programskog područja

Uzimajući u obzir opseg intervencija i tri specifična cilja, Prioritet I se realizira kroz tri različite mjere. Svaka od njih je posebno usmjerena na određeno područje intervencija koje su utvrđene prethodno u tekstu.

3.1.1 Mjera 1.1

Prekogranične inicijative privrednog razvoja sa naglaskom na turizam i ruralni razvoj.

Obrazloženje:

Povećanje privrednog razvoja programskog područja zahtijeva, kao što je pokazano u SWOT analizi, uspostavljanje koordiniranih aktivnosti kojima se pomaže saradnja među kadrovima u svim sektorima i stvaranje osnovnih mehanizama i sredstava za promociju ulaganja i podsticanje privrednog razvoja.

Većina intervencija kojima se povećava privredna saradnja se odnosi na turizam, poljoprivredu i sektor životne sredine, i usmjerene su na iskorištavanje lokalnih prekograničnih mogućnosti. Osim toga, opšte intervencije će takode uticati na povećanje potencijala zapošljavanja u privatnom sektoru i na mobilnost radne snage. Ovo mora da se održava kroz povećan kapacitet i privatnih i javnih subjekata koji će biti uključeni u analizu situacije na lokalnom nivou tokom razrade novih strategija, kao i u procesu donošenja odluka.

Na kraju, privredni razvoj mora se podržati putem malih ulaganja kojima se poboljšava postojeća infrastruktura, što će ostvariti konkretan uticaj na usluge, turizam, preduzeća, trgovinu i saobraćaj u programskoj oblasti.

Slijedeća lista predstavlja uslovni spisak intervencija koje se mogu kvalificirati prema ovoj mjeri:

Program prekogranične saradnje

- Stvaranje poslovnih mreža i mehanizama za prenos znanja u turističkom i poljoprivrednom sektoru;
- Razvoj novih turističkih proizvoda/usluga sa jasnim prekograničnim identitetom;
- Razvoj poslovnih informacijskih strategija, usluga i aktivnosti za podršku (kao što su baze podataka, internet stranice) koje su usmjerene na preduzetnike koji su aktivni u programskom području;
- Razvoj usluga savjetovanja za pokretanje poslovanja, planiranje poslovanja, transfer tehnologije, patente, sertifikaciju, pravne i upravne poslove, finansije i strategije marketinga (npr. novi proizvodi, etiketiranje i kvalitet);
- Razvoj odgovarajućeg i održivog oblika turizma i ekološki prihvatljive poljoprivrede;
- Identifikacija i razvoj alternativnih privrednih aktivnosti (ekološka proizvodnja, tradicionalni zanati)
- Uspostavljanje i održavanje zajedničkih programa za obuku kroz održavanje zajedničkih obuka, konferencija i seminara, te kroz razvoj zajedničkog obrazovnog plana i programa i standarda obuke;
- Unaprijeđenje radne snage u regionu i stručnih škola koje su relevantne za privredni razvoj pograničnog regiona;
- Razvoj infrastrukture manjeg obima za moderniziranje i opremanje tržnica, poslovnih prostora i objekata za pokretanje malih preduzeća;
- Umrežavanje MSP i uspostavljanje prekograničnih klastera;
- Razvoj infrastrukture manjeg obima za poboljšanje pristupačnosti područja;
- Poboljšanje javnih komunalnih usluga koje pružaju podršku turističkom sektoru;
- Prenos znanja i integracija razvoja institucija/sposobnosti, najviše po pitanju društvenih i privrednih problema;
- Razvoj zajedničkih strategija, prekograničnih saobraćajnih planova, studija i koncepata koji služe kao osnova za velike investicije.

Potencijalni korisnici ove mjere mogu biti:

- lokalne vlasti i njihove institucije;
- udruženja općina;
- razvojne agencije;
- lokalne organizacije za pružanje podrške preduzećima;
- kulturna udruženja;
- nevladine organizacije;
- privatni i javni subjekti koji pružaju podršku za radnu snagu;
- MSP;
- institucije za stručnu i tehničku obuku.

Ova mjera se sprovodi kroz šeme granta.

3.1.2 Mjera 1.2

Inicijative za unaprijeđivanje okoliša, uglavnom kroz zaštitu, promoviranje i upravljanje prirodnim resursima.

Program prekogranične saradnje

Obrazloženje:

Kao što je naglašeno u analizi, prihvatljivo programsko područje je dobro poznato po svojoj bogatoj, raznovrsnoj i dobro očuvanoj prirodi koja još nije dovoljno iskorišćena. Cilj ove mjere je da se održe zajedničke intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unaprijeđenje okoliša, sa ciljem da se obezbijedi održivi razvoj čitavog programskog područja. Ove aktivnosti su u bliskoj vezi sa razvojem turizma kao alternativne privredne djelatnosti.

Slijedeća lista uslovnih prihvatljivih aktivnosti nije konačna:

- Zajednički istraživački projekti, studije, koncepti i aktivnosti podizanja svijesti/obuke po pitanjima zaštite, promoviranja i upravljanja prirodnim resursima;
- Obrazovanje i prenos znanja u oblasti okoliša;
- Očuvanje i unaprijeđenje prirodne i kulturne baštine;
- Unaprijeđenje zajedničkog upravljanja i pomoćnih usluga i objekata u upravljanju u vodoprivredi i odlaganju otpada;
- Izrada planova za sprječavanja zagađenja u programskom području i efikasnih sistema za nadzor kvaliteta vazduha, vode i tla;
- Razvoj i povećanje kapaciteta za prevenciju potencijalnih prirodnih katastrofa (uključujući požare i poplave);
- Izrada i provođenje politike za korišćenje obnovljivih izvora energije

Potencijalni korisnici ove mjere mogu biti:

- državni organi/institucije koje imaju aktivnosti u programskom području;
- lokalne vlasti i njihove institucije;
- razvojne agencije;
- turističke i kulturne organizacije/udruženja;
- organizacije (uključujući NVO) za zaštitu prirode;
- javna tijela odgovorna za upravljanje vodama;
- vatrogasne/hitne službe;
- MSP.

Mjera se sprovodi kroz šeme granta. Tokom provođenja posebna pažnja se posvećuje obezbjeđivanju komplementarnosti i isključivanju preklapanja sa drugim programima koje sufinansira EU.

3.1.3 Mjera I.3

Društvena kohezija i kulturna razmjena kroz institucionalne intervencije i intervencije kroz direktan međuljudski kontakt.

Obrazloženje:

Cilj ove mjere je da se približe zajednice kroz dugoročna partnerstva i umrežavanje između organizacija civilnog društva, profesionalnih udruženja, lokalnih vlasti i institucija kao što su škole, fakulteti i istraživački centri.

Mjera će doprinijeti stvaranju kontakata na različitim nivoima i sektorima aktivnosti, ohrabrujući prekograničnu saradnju u oblasti privrede, kulture, obrazovanja i sporta.

Program prekogranične saradnje

Slijedeća lista predstavlja samo sažetak koji provizorno navodi glavne programske aktivnosti:

- aktivnosti koje podržavaju društveni i kulturni protok informacija i komunikaciju između zajednica u programskom području;
- kulturne razmjene među mladima, umjetnicima, sportske aktivnosti, folklorne manifestacije i slične aktivnosti;
- inicijative za obrazovanje i obuku, uključujući i širok spektar aktivnosti, kao što su promoviranje mobilnosti građana, akademsko umrežavanje inovativnih obrazovnih projekata, kao i promoviranje doživotnog učenja za sve građane;
- promotivni događaji na društvenom i privrednom polju, kao što su sajmovi i izložbe;
- druge aktivnosti kojima se promovira društveno uključivanje, uključujući razmjenu informacija, zajedničke studije i istraživanja.

Potencijalni korisnici ove mjere mogu biti:

- lokalne vlasti i njihove institucije;
- razvojne agencije;
- lokalne organizacije za pružanje podrške preduzećima;
- kulturna udruženja;
- nevladine organizacije;
- javni i privatni subjekti za pružanje podrške za radnu snagu;
- škole;
- više škole i fakulteti;
- univerziteti, uključujući i institucije za stručno i tehničko obrazovanje.

Ova mjera se sprovodi kroz šeme granta.

Za sve mjere u okviru Prioriteta I, detaljni kriterijumi selekcije i kriterijumi za dodjelu granta su izloženi u Pozivu za podnošenje prijedloga – Paket za prijavu (Smjernice za ponuđače).

3.2 Prioritet II

Tehnička podrška za povećanje administrativnih kapaciteta u upravljanju i sprovođenju programa prekogranične saradnje.

Tri mjere se podržavaju kroz komponentu Tehničke pomoći koja čini i do 10% od dodijeljenih finansijskih sredstava. Cilj prioriteta TP je da osigura efikasno, efektivno i transparentno upravljanje prekograničnim programom.

Mjera II.1 Upravljanje programom, nadzor i evaluacija

Tehnička pomoć se koristi za podršku rada državnih Operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (ZNO), čime se obezbjeđuje efikasno upravljanje i provođenje programa, učešće na sastancima u vezi sa programom, kao i ostala optimalna upotreba resursa. Ovo se postiže kroz osnivanje i rad Zajedničkog tehničkog sekretarijata (ZTS) u Bosni i Hercegovini, i podružnice ZTS u Crnoj Gori (uključujući troškove plata za osoblje, osim plata za državne službenike). ZTS je zadužen za svakodnevno upravljanje programom i odgovoran je za Operativne strukture i ZNO. ZTS bi trebalo, između ostalog, da izradi nacrt za Smjernice uz

Program prekogranične saradnje

poziv za podnošenje prijedloga projekata za kandidate, pod nadzorom Zajedničkog nadzornog odbora (ZNO).

Indikativna lista prihvatljivih aktivnosti u okviru ove mjere uključuje:

- Podršku Operativnim strukturama, Zajedničkom nadzornom odboru, Zajedničkim tehničkim sekretarijatima, i svim ostalim strukturama (npr. Upravnom odboru) koje učestvuju u upravljanju i sprovođenju programa
- Uspostavljanje i funkcioniranje Zajedničkog tehničkog sekretarijata i njegove podružnice, uključujući troškove plata za osoblje (sa izuzetkom plata za državne službenike)
- Troškovi učešća na različitim sastancima koji se odnose na realizaciju programa
- Administrativni i operativni troškovi koji se odnose na realizaciju programa, uključujući troškove pripreme i praćenja programa, procjene i odabira aktivnosti, organiziranje sastanaka nadzornog odbora, itd.
- Pomoć potencijalnim korisnicima u pripremi prijave projekata i korisnicima u realizaciji projekta i izvještavanju o projektu.

Mjera II.2 Informacije o Programu i publicitet

Specifični cilj ove mjere je da se osigura upoznatost državnih, regionalnih i lokalnih zajednica i stanovništva, uopšte, u programskom području. On takođe podržava aktivnosti podizanja svijesti na državnom nivou u cilju informiranja građana o ovom programu u obe države. To može obuhvatiti, *između ostalog*, pripremu, prijevod i distribuciju informacija o programu i promotivnog materijala, uključujući i internet stranicu, organizovanje događaja, praćenje i evaluaciju programa.

Indikativna lista prihvatljivih aktivnosti u okviru ove mjere uključuje:

- Pripremu, prijevod i distribuciju informacija o programu i reklamnog materijala, uključujući i internetsku stranicu programa
- Organiziranje javnih događaja (konferencija, seminara, radionica, itd.)
- Podizanje nivoa svijesti i obuka potencijalnih korisnika, uključujući forume za traženje partnera

Indikativni raspored i iznosi za sprovođenje mjera:

Mjere Prioriteta II se sprovode putem individualnog direktnog sporazuma o grantu bez poziva za podnošenje prijedloga projekata, koji će potpisati svaka od Delegacija EU i državnih vlasti (PGS koordinatori i Operativne strukture), u skladu sa Članom 168.1 (c) Pravilnika o provođenju Finansijske uredbe.

U cilju efikasnog korišćenja sredstava Tehničke pomoći neophodna je bliska saradnja između državnih organa zemalja učesnica (Operativnih struktura, PGS koordinatora). Isti raspored predviđen je za obe zemlje, kako bi se osigurala kompatibilnost obezbijeđenih savjeta i dosljedna koordinacija u pogledu sprovođenja projekta.

Program prekogranične saradnje

3.3 Pokazatelji ishoda i pokazatelji rezultata

Kriterijumi koji se koriste za izbor pokazatelja su slijedeći:

- Značaj za utvrđene prioritete i ciljeve;
- Jasnost definiranja;
- Lako prikupljanje i uvrštavanje u sistem nadgledanja;
- Kvantifikacija prema postavljenim ciljevima i, po potrebi, uspostavljenim polaznim osnovama.

3.3.1 Pokazatelji na nivou prioriteta

Prioritet 1				
Pružiti podršku stvaranju zajedničkog društveno-ekonomskog okruženja za ljude, zajednice i privredu pograničnog područja				
Ishod	Projekti kojima se razvijaju mehanizmi i usluge preko-prekogranične saradnje	Broj	45	Završni izvještaji o evaluaciji (evaluacija podnesenih prijava); Godišnji izvještaji o sprovođenju
	Koordinirane aktivnosti u njegovanju saradnje u ljudskim resursima u svim sektorima (tj. prijave za grant)	Broj	210	Izvještaji iz uvodne sesije (ocjena); Godišnji izvještaji o sprovođenju
Rezultat	Podignuta svijest o lokalnim pograničnim potencijalima kroz analizu situacije na lokalnom nivou tokom izrade projekata	Broj informiranih pojedinaca	5.500	Analiza prijava za grant
	Aktivnosti obuke/broj lica koja su obučena i informirana	Broj pojedinaca	550	Godišnji izvještaji o sprovođenju
	Stvorene mogućnosti za zaposlenje, u odnosu na izraženo interesovanje	Postotak	15 %	Izvještaji iz uvodne sesije (ocjena); Godišnji izvještaji o sprovođenju
	Dodijeljeni projekti za jedno od slijedećih zajedničkih unakrsnih pitanja povećani za 5% po Pozivu: • Rodna ravnopravnost, zaštita i promocija; • Prava etničkih manjina; • Integracija osoba sa fizičkim i mentalnim invaliditetom; • Očuvanje i unaprijeđenje prava djece; • Zaštita okoliša i prirode; • Učešće ili uticaj javnosti u donošenju odluka	Postotak	25 %	Godišnji izvještaji o sprovođenju
Mjera 1.1: Prekogranične inicijative ekonomskog razvoja sa naglaskom na turizam i				

Program prekogranične saradnje

ruralni razvoj				
Tip	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2013 ³	Izvor informacija
Ishod	Osnovni mehanizmi i sadržaji koji promoviraju investicije i podstiču ekonomski razvoj (npr. klasteri, inkubatori, mreže, itd).	Broj	8	Godišnji izvještaji o sprovođenju; Periodični izvještaji ZTS
	Intervencije za poboljšanje postojeće infrastrukture i uvođenje nove infrastrukture, ostvarujući konkretan uticaj na usluge, turizam, poslovanje, trgovinu i saobraćaj u programskom području	Broj	20	
Rezultat	Iskorištavanje lokalnih prekograničnih mogućnosti u turizmu, okolišu i poljoprivredi (preko navedenih mehanizama)	Broj	15	
	Organizirane kampanje i publikacije o turističkom potencijalu i ponudi	Broj	25	
	Stvoreni zajednički integrirani turistički proizvodi	Broj	10	
	Lica koja imaju koristi od Intervencija i aktivnosti za podizanje svijesti o turizmu i ruralnom razvoju	Broj	62.000	
Mjera 1.2: Inicijative za razvoj okoliša, uglavnom za zaštitu, promociju i upravljanje prirodnim resursima				
Ishod	Zajedničke intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unaprijeđenje upravljanja okolišem	Broj	15	
	Projekti za podizanje svijesti o zaštiti okoliša, promoviranju i upravljanju prirodnim resursima	Broj	10	
Rezultat	Inicijative kojima se obezbjeđuje to da se lokacijama od velike ekološke i pejzažne vrijednosti upravlja tako da one mogu izdržati pritiske razvoja turizma bez gubljenja svoje vrijednosti.	Broj	6	
	Inicijative za podršku razvoja zajedničkog upravljanja otpadom (čišćenje i restauracija)	Broj	6	

³ Ciljevi su dati na osnovu raspoloživih sredstava za cijeli programski period 2007-2013.

Program prekogranične saradnje

	zagadenih / oštećenih lokacija)			Godišnji izvještaji o sprovođenju; Periodični izvještaji ZTS
	Organizovane kampanje i publikacije o podizanju ekološke osviještenosti	Broj	31	
	Izrada alata za zaštitu okoliša na pograničnom nivou	Broj	15	
	Lica koja imaju koristi od Intervencija i podizanje svijesti o aktivnostima za zaštitu okoliša	Broj	250.000	
Mera 1.3: Društvena kohezija i kulturna razmjena kroz institucijske intervencije i intervencije kroz direktan međuljudski kontakt				
Ishod	Inicijative ohrabrivanja kontakata, komunikacije i saradnja između lokalnih zajednica i organizacija lokalnih zajednica	Broj	50	Godišnji izvještaji o sprovođenju; Periodični izvještaji ZTS
	Zajedničke inicijative njegovanja prekograničnog kulturnog, turističkog, obrazovnog i društvenog razvoja i razmjene	Broj	19	
Rezultat	Inicijative izgradnje zajednice	Broj	12	
	Prekogranične kulturne, turističke i obrazovne mreže	Broj	12	
	Broj lica sa direktnom ili indirektnom koristi od ovih aktivnosti	Broj	3.750	
	Stvaranje kontakata na različitim nivoima i u različitim sektorima aktivnosti, podstičući prekograničnu saradnju u oblasti privrede, kulture, obrazovanja i sporta.	Broj	2.500	

Prioritet 2

Tehnička podrška za povećanje administrativnih kapaciteta u upravljanju i realizaciji Programa prekogranične saradnje

Mjera 2.1: Administracija, nadzor i evaluacija Programa

Tip	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2013	Izvor informacija
Ishod	Regrutirano osoblje ZTS	Broj	5	Godišnji izvještaji o sprovođenju
	Održan Zajednički nadzorni odbor	Broj	10	
	Objavljeni Pozivi za podnošenje prijedloga	Broj	3	
	Obuka za potencijalne krajnje korisnike	Broj	10	Izveštaji o nadzoru
	Obuke za procjenitelje i ocjenitelje	Broj	3	
	Procijenjeni prijedlozi projekata	Broj	210	Izveštaji o evaluaciji

Program prekogranične saradnje

	Izvršene posjete na licu mjesta	Broj	70	
	Broj izrađenih nacрта izvještaja o nadzoru	Broj	65	
	Godišnji izvještaji o sprovođenju	Broj	6	
Rezultat	Službenici koji su stekli nadležnosti u upravljanju programom i uspješno obavljaju svoje dužnosti u Zajedničkom tehničkom sekretarijatu i drugim programskim tijelima	Broj	10	Godišnji izvještaji o sprovođenju
	Lica obučena i informirana tokom Infosesija, PA Treninga, Potraživanja partnera, itd.	Broj učesnika	1.500	Izveštaji o nadzoru Izveštaji o evaluaciji
	Povećan broj zaprimljenih projekata ⁴	Postotak	120 %	
	Poboljšan kvalitet projektnih prijedloga ⁵	Postotak	120 %	
	Apsorpcija sredstava	Postotak	95 %	

Mjera 2.2: Informiranje o Programu i publicitet				
Tip	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2013	Izvor informacija
Ishod	Internetska stranica programa	Broj	1	Godišnji izvještaji o sprovođenju
	Događaji informiranja i promocije	Broj	25	
	Štampane publikacije	Broj	5	Izveštaji o nadzoru
	Distribuirani propagandni materijali	Broj	2.000	Izveštaji o evaluaciji
Rezultat	Posjete na internetskoj stranici (mjesečno)	Broj	2.000	
	Broj objavljenih novinskih članaka i TV i radijskih emitiranja	Broj	20	
	Učesnici na događajima informiranja i promocije	Broj	1.000	

⁴ Povećanje broja prijedloga u okviru svakog narednog Poziva za podnošenje prijedloga; npr. u okviru 3. Poziva za podnošenje prijedloga u poređenju sa 2. Pozivom.

⁵ Povećanje kvaliteta prijedloga projekata u okviru svakog narednog Poziva za podnošenje prijedloga (odnosno, postotak zaprimljenih prijava koje su prošle sve faze evaluacije).

Program prekogranične saradnje

4. Usklađenost sa drugim programima

4.1 Programi u BiH

Ovaj Program je u skladu sa glavnim ciljevima i oblastima intervencije sljedećih državnih strateških dokumenata Bosne i Hercegovine:

- **Strategija za integraciju BiH** je glavni dokument na kojem će se zasnivati čitav proces pristupanja EU. Njime se ukazuje na osnovne ciljeve i puteve djelovanja, i obuhvata skup općih smjernica za rad državnih i entitetskih institucija, i drugih aktera uključenih u proces integracije.
- **IPA Višegodišnji indikativni planski dokument (VIPD)** predstavlja ključni strateški dokument za pomoć EU za BiH u okviru IPA, čiji je osnovni strateški cilj pružanje podrške zemlji u tranziciji od potencijalnog kandidata, zemlje kandidata, do članstva u EU. Osnovni prioritet i cilj prekograničnog programa je u skladu sa prioritetima i ciljevima definiranim u okviru komponente Programa PGS relevantnog VIPD-a.
- **Strategija uspostavljanja decentraliziranog sistema sprovođenja u BiH** – Cilj ovog dokumenta je da pomoćne Odjelu za koordinaciju ranje DE I i Ministarstvu finansija i trezora u izradi Mape puta za provođenje decentraliziranog sistema za provođenje (DSP) u BiH.
- **Srednjeročna razvojna strategija (SRS)** (ranije pod nazivom Dokument strategije za smanjenje siromaštva – DSSS) za Bosnu i Hercegovinu je srednjeročni dokument koji je obuhvatio period 2004 - 2007. Strategija se zasniva na postizanju tri krajnja strateška cilja: stvaranje uslova za održivi razvoj, smanjenje siromaštva i ubrzanje procesa evropskih integracija u Bosni i Hercegovini. Ovaj strateški dokument sadrži nekoliko sektorskih prioriteta i odgovarajućih mjera. SRS će biti zamijenjen DIP (Državnim investicijskim planom).
- **Državni ekološki akcijski plan (DEAP)**, koji je pripremljen uz podršku Svjetske banke u oba entiteta paralelno, predstavlja strateški dokument za planiranje održivog razvoja. On obuhvata spisak prioriteta projekata u oblasti okoliša. Pored toga, već postoji mnoštvo Lokalnih ekoloških akcijskih planova.

4.2 Programi u Crnoj Gori

Kao najmlađa nezavisna država među zemljama zapadnog Balkana, Crna Gora trenutno priprema državne programe, strategije i glavne planove privrednog razvoja, zaštite okoliša, prostornog planiranja i razvoja turizma. Ovaj prekogranični program je u skladu sa sljedećim dokumentima:

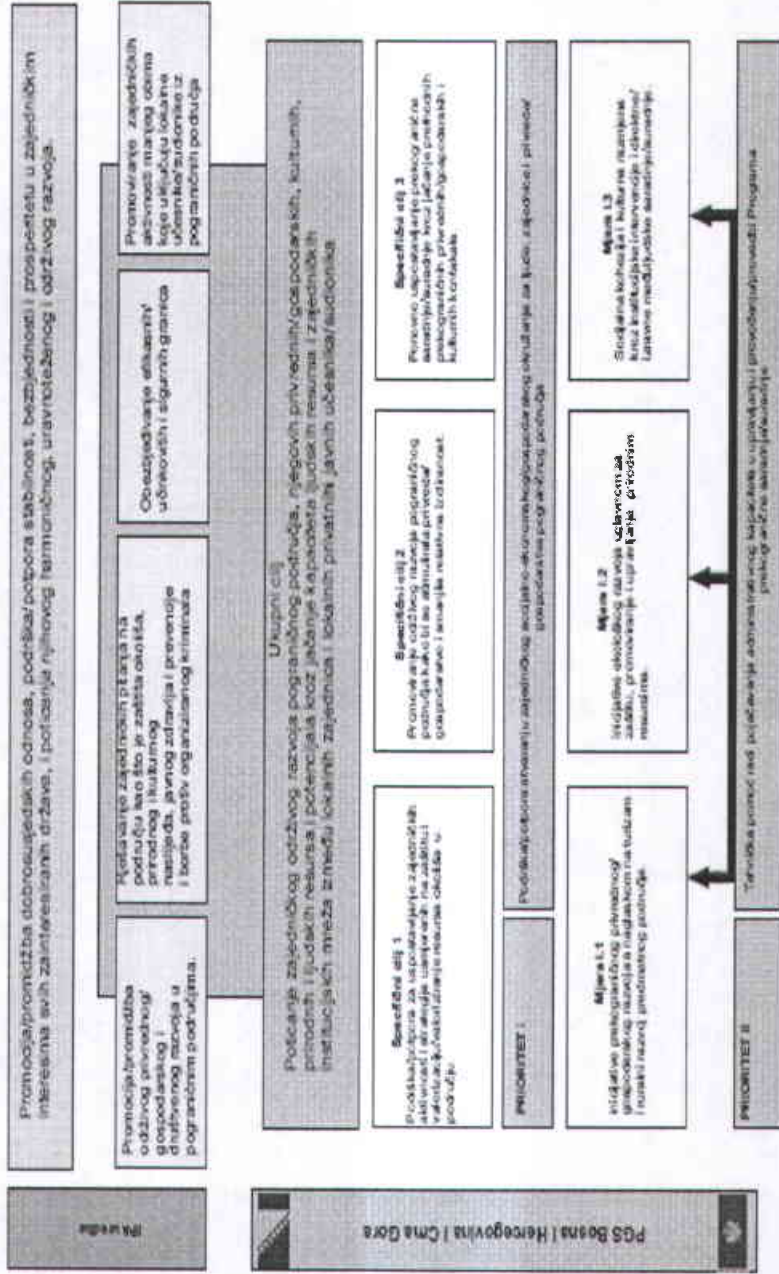
- Državna strategija održivog razvoja Crne Gore, izrađena tako da zadovolji izazove u zaštiti okoliša i upravljanju prirodnim resursima, privrednim i društvenim razvojem;

Program prekogranične saradnje

- Program rada privrednih reformi, kojim se uspostavlja niz međusobno povezanih aktivnosti koje će transformirati crnogorsku privredu;
- Glavni planovi za upravljanje otpadnim vodama i upravljanjem čvrstim otpadom, obezbjeđujući direktive za efikasnu kontrolu i smanjenje postojećeg zagađenja voda;
- Glavni plan za razvoj turizma, osnovni strateški dokument za turizam kao glavno razvojno sredstvo državne privrede;
- Prostorni plan Crne Gore koji definira upotrebu prostora u cilju planskog razvoja do 2020. godine.

Osim toga, program je u skladu sa mapom puta prema Provođenju decentraliziranog sistema provođenja i njegove realizacije.

PREDLOŽENI PRIORITET I MJERE

Program prekogranične saradnje

Dio III Finansijske odredbe

1. Finansijski plan za prekogranični program 2007 – 2013

PRIORITETI	Bosna i Hercegovina						Crna Gora		
	EU sredstva	Državna sredstva	Ukupna sredstva	Stopa EU doprinosa	EU sredstva	Državna sredstva	Ukupna sredstva	Stopa EU doprinosa	
	(a)	(c)	(c)=(a)+(b)	(d)=(a)/(c)	(a)	(b)	(c)=(a)+(b)	(d)=(a)/(c)	
20 07	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%	
	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%	
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%	
20 08	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%	
	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%	
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%	
20 09	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%	
	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%	
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%	
20 10	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%	
	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%	
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%	
20 11	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%	
	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%	
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%	

Program prekogranične saradnje

	UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
20	1-Privredni i socijalni razvoj	540.000	95.294	635.294	85%	540.000	95.294	635.294	85%
12	2 - Tehnička pomoć	60.000	10.588	70.588	85%	60.000	10.588	70.588	85%
	UKUPNO	600.000	105.882	705.822	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
20	1-Privredni i socijalni razvoj	540.000	95.294	635.294	85%	540.000	95.294	635.294	85%
13	2 - Tehnička pomoć	60.000	10.588	70.588	85%	60.000	10.588	70.588	85%
	UKUPNO	600.000	105.882	705.822	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
	Sve ukupno	3.700.000	652.939	4.352.819		4.200.000	714.114	4.941.174	

Doprinos EU je izračunat u odnosu na prihvatljive troškove, koji se zasnivaju na ukupnim troškovima, kako je dogovoreno od strane zemalja učesnica i izloženo u prekograničnom programu. Doprinos EU na nivou ose prioriteta ne prelazi gornju granicu od 85% od prihvatljivih troškova. Sufinansiranje u sklopu ose prioriteta I obezbeđuju krajnji korisnici granta, i ono može doći iz javnih i privatnih fondova. Krajnji korisnici granta treba da učestvuju sa najmanje 15% od **ukupnih** prihvatljivih troškova projekta, kako za investicije, tako i za projekte izgradnje institucija. Sufinansiranje u sklopu ose prioriteta II obezbedjiti će državni organi.

Program prekogranične saradnje

Dio IV Odredbe o sprovođenju

Odredbe o sprovođenju za IPA prekogranični program Bosna i Hercegovina – Crna Gora su u skladu sa Uredbom Komisije (EZ) broj 718/2007 (u daljem tekstu: tekstu "IPA Uredba o realizaciji"), kojom se sprovodi Uredba Savjeta (EZ) br. 1085/2006 koja uspostavlja Instrument za pretpristupnu pomoć.

U skladu sa članom 10(2) IPA Uredbe o realizaciji, obe zemlje upravljaju programom prema modelu centraliziranog upravljanja, gdje su odgovarajuće Delegacije Evropske unije Ugovorni organi.

1. Programske strukture

1.1 Organizacijske strukture na državnom nivou

U skladu sa Čl. 32(2) IPA Uredbe o realizaciji, u svakoj zemlji Nacionalni IPA koordinatori (NIPAK) su odredili i imenovali koordinatora za IPA Komponentu II:

U Bosni i Hercegovini: **Direkcija za evropske integracije.**

U Crnoj Gori: **Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija.**

Koordinator IPA Komponente II predstavlja takođe i glavnu vezu između svake zemlje korisnice i Komisije, za sva pitanja koja se odnose na učešće odgovarajućih zemalja u svim programima u okviru IPA Komponente prekogranične saradnje.

1.2 Operativne strukture na nivou Programa

Provođenje prekograničnog programa vrši se preko Operativne strukture (OS) (Čl. 139 IPA Uredbe o realizaciji) koja je uspostavljena u svakoj zemlji. One su:

Bosna i Hercegovina	Crna Gora
Direkcija za evropske integracije Vijeće ministara Trg BiH 1 71000 Sarajevo	Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija Stanka Dragojevića 2 81000 Podgorica

Operativna struktura svake zemlje blisko saraduje u programiranju i sprovođenju odgovarajućih prekograničnih programa, uspostavljajući zajedničke mehanizme za koordinaciju. OS su odgovorne za sprovođenje programa svaka u svojoj zemlji.

Operativne strukture su, između ostalog, odgovorne za:

- Pripremanje prekograničnog programa u skladu sa Članom 91 IPA Uredbe o realizaciji;
- Pripremanje amandmana na program o kojima će raspravljati Zajednički nadzorni odbor (ZNO);
- Imenovanje svojih predstavnika u ZNO;

Program prekogranične saradnje

- Uspostavljanje Zajedničkog tehničkog sekretarijata (Čl. 139.4 IPA Uredbe o realizaciji) i vođenje njegovog rada;
- Pripremanje i sprovođenje strateških odluka ZNO, gdje je to potrebno, uz podršku Zajedničkog tehničkog sekretarijata;
- Izvještavanje odgovarajućim NIPAC koordinatorima/koordinatorima Komponente II IPA o svim aspektima koji se tiču sprovođenja Programa;
- Uspostavljanje sistema, uz pomoć ZTS, za prikupljanje pouzdanih informacija o realizaciji Programa i pružanje podataka ZNO-u, koordinatoru za IPA Komponentu II i Komisiji;
- Obezbjedivanje kvaliteta sprovođenja prekograničnog programa zajedno sa ZNO;
- Obezbjedivanje toga da korisnici granta adekvatno obezbijede napredak projekta i finansijsko izvještavanje (nadzor) i valjano finansijsko upravljanje (kontrola);
- Slanje Komisiji i odgovarajućim Nacionalnim IPA koordinatorima godišnjeg izvještaja i završnog izvještaja o sprovođenju prekograničnog programa pošto ih pregleda ZNO;
- Organiziranje informacija i aktivnosti publiciteta u cilju podizanja svijesti o mogućnostima koje pruža Prekogranični program, ili davanje mandata ZTS da podrži ovakve aktivnosti, ili da ih obavi;
- Sprovođenje nadzora – gdje je to potrebno, uz podršku Zajedničkog tehničkog sekretarijata – pozivanjem na pokazatelje o kojima je riječ u Članu 94(1)(d) IPA Uredbe o realizaciji;

1.3 Ugovorni organi

U obe zemlje Delegacija Evropske unije je Ugovorni organ (UO).

Bosna i Hercegovina	Crna Gora
Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovina Skenderija 3a 71000 Sarajevo Telefon: +387 33 254 731 Faksimil: +387 33 666 037	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori Vuka Karadžića 12 81000 Podgorica Tel: +382 (0) 20 444 600 Faksimil: +382 (0) 20 444 666

U obe zemlje, u skladu sa Članom 140(1) IPA Uredbe o realizaciji, Evropska Komisija zadržava opštu odgovornost za ex ante evaluaciju poziva za podnošenje prijedloga i za funkcije dodjele grantova, tendera, ugovaranja i plaćanja.

Odgovornosti Ugovornih organa su, između ostalog, slijedeće:

- Odobravanje dokumentacije za poziv za dostavljanje ponuda;
- Odobravanje sastava Zajedničkog upravnog odbora;
- Odobravanje izvještaja o evaluaciji i liste projekata;
- Prisustvo u Zajedničkom nadzornom odboru u savjetodavnom svojstvu;
- Potpisivanje ugovora sa korisnicima granta, uključujući i revizije budžeta (uz podršku koju po potrebi pružaju OS-e i ZTS);

Program prekogranične saradnje

1.4 Zajednički nadzorni odbor

U roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu prvog sporazuma o finansiranju koji se odnosi na program, zemlje korisnice će uspostaviti Zajednički nadzorni odbor iz Člana 142 IPA Uredbe o realizaciji.

ZNO predstavlja organ prekograničnog programa koji donosi odluke, a sastoji se od predstavnika na državnom, regionalnom i lokalnom nivou zemalja korisnica, uključujući i predstavnike Operativnih struktura, kao i od socijalno-ekonomskih aktera u programskom području. Evropska komisija učestvuje u radu ZNO u savjetodavnom svojstvu.

Zajednički nadzorni odbor se sastaje najmanje dva puta godišnje na inicijativu zemalja učesnica ili Komisije i njime predsjedava predstavnik jedne od zemalja učesnica po principu rotacije.

Na svom prvom sastanku, zajednički nadzorni odbor sastavlja svoj pravilnik – u skladu sa mandatom Zajedničkog nadzornog odbora utvrđenom od strane Komisije – i usvaja ga kako bi sprovodio svoju misiju u skladu IPA Uredbom o realizaciji.

Odgovornosti Zajedničkog nadzornog odbora su, između ostalog, slijedeće:

- Nadgledanje programiranja i efikasnog provođenja Programa;
- Razmatranje i odobravanje kriterijuma za izbor aktivnosti koje se finansiraju kroz prekogranični program, i odobravanje svih revizija ovih kriterijuma u skladu sa potrebama programiranja;
- Periodično vršenje revizije napretka u ostvarivanju konkretnih (i kvantificiranih) ciljeva programa na osnovu dokumenata koje podnesu Operativne strukture;
- Razmatranje rezultata sprovođenja, posebno postizanja ciljeva utvrđenih za svaku osu prioriteta i ocjena o kojima je riječ u Članu 57(4) i Članu 141 IPA Uredbe o realizaciji;
- Razmatranje godišnjeg i završnog izveštaja o realizaciji prije njihovog dostavljanja od strane OS odgovarajućem koordinatorskom NIPAC i Komisiji (Član 144 IPA Uredbe o realizaciji);
- Odbor je odgovoran za izbor aktivnosti. U tom cilju, po potrebi (i na osnovu datog slučaja), on može delegirati ovu funkciju Upravnom odboru (da obavlja ulogu odbora za evaluaciju), čijeg člana određuju Operativne strukture. Sastav Upravnog odbora treba da bude odobren od strane Delegacije EU;
- Odbor može da predloži svaku reviziju ili pregled prekograničnog programa, koji će vrlo vjerovatno omogućiti postizanje ciljeva iz Člana 86(2) IPA Uredbe o realizaciji, ili će poboljšati sopstveno upravljanje, uključujući i finansijsko upravljanje;
- Razmatranje i odobravanje svakog prijedloga za izmjenu i dopunu sadržaja prekograničnog programa;
- Odobravanje okvira zadataka ZTS;

1.5 Zajednički tehnički sekretarijat

U skladu sa Članom 139(4) IPA Uredbe o realizaciji, OS uspostavlja Zajednički tehnički sekretarijat (ZTS) da pomaže ZNO i OS u obavljanju njihovih dužnosti i odgovornosti.

Program prekogranične saradnje

Operativne strukture će zajednički razraditi sistematizaciju poslova za članove ZTS, kao i detaljne pravilnike o radu ZTS.

ZTS-om zajednički upravljaju obe Operativne strukture.

Troškovi ZTS-a i njegove podružnice sufinansiraju se iz budžeta Tehničke pomoći programa, pod uslovom da se odnose na zadatke kvalificirane za sufinansiranje u skladu sa pravilima EU.

ZTS je administrativni organ programa koji je zadužen je za svakodnevno upravljanje programom i za njegovu administrativnu organizaciju.

Zajednički tehnički sekretarijat se nalazi u **Sarajevu, u Bosni i Hercegovini**, i imati će svoju podružnicu u **Nikšiću, u Crnoj Gori**. Zajednički tehnički sekretarijat će se sastojati od zaposlenih sa obe strane granice, obezbjeđujući tako različito, svestrano znanje, jezičke vještine i specifično/ciljano predznanje. Operativne strukture bi trebalo da ugovore svoje osoblje.

Odgovornosti Zajedničkog tehničkog sekretarijata i njegove podružnice:

ZTS je administrativni organ programa zadužen za svakodnevno upravljanje programom. On pomaže ZNO i OS u sprovođenju programa. On je odgovoran, *između ostalog*, za slijedeće zadatke:

- Obavljanje funkcije sekretarijata za Operativne strukture i ZNO, uključujući pripremu i slanje dokumentacije za sastanke i zapisnike sa sastanaka (na dva ili više jezika, ako je potrebno);
- Uspostavljanje, redovno održavanje i ažuriranje sistema nadgledanja (unošenje podataka na nivou programa i projekta);
- Pripremanje i dostavljanje svih dokumenata potrebnih za sprovođenje projekta (opšte informacije na nivou programa, opšte informacije na nivou projekta, smjernice, kriterijumi, zahtjev za prikupljanje projektnih ideja, paket za prijavu-smjernice, kriterijumi za odabir projekata, prihvatljivost, formulari za izvještavanje, ugovori);
- Pokretanje informativne kampanje, obuka, telefonskih linija za pružanje pomoći, i internetskih stranica za pitanja i odgovore, u cilju pružanja podrške potencijalnim kandidatima koji pripremaju prijavu za projekat;
- Pružanje pomoći mogućim korisnicima u pronalaženju partnera i definiranju projekta;
- Upravljanje postupkom Poziva za podnošenje prijedloga projekata, uključujući prijem i registraciju prijave projekta, obavljanje početne procjene (npr. ispitivanje potpunosti dokumentacije u prijavi, i ispunjenosti kriterijuma podobnosti) i pripremanje dokumentacije za postupak evaluacije;
- Uvjeravanje u to da je sva relevantna dokumentacija potrebna za ugovaranje blagovremeno na raspolaganju Delegaciji EU;
- Pripremanje standardiziranih obrazaca za prijavu projekata, njihovu procjenu, ugovaranje, sprovođenje, praćenje i izvještavanje na obrascima i modelima uvrštenim u PRAG, u najvećoj mogućoj mjeri;
- Organiziranje i upravljanje ad hoc bazom podataka programa, na osnovu podataka direktno prikupljenih u toku postupka poziva za podnošenje prijedloga projekata, i onih koje redovno prenose Operativne strukture;

Program prekogranične saradnje

- Vođenje zajedničke informativne i promotivne aktivnosti pod vodstvom ZNO i OS, uključujući i postavljanje i održavanje zvanične internetske stranice programa;
- Pripremanje, sprovođenje i izvještavanje o nadzornim posjetama projekata;
- Obezbjedivanje ulaznih informacija za godišnje i završne izvještaje o prekograničnom programu;
- Planiranje sopstvenih aktivnosti u skladu sa planom rada koji na godišnjem nivou odobrava ZNO;

1.6 Korisnici Programa

Definicija vodećih korisnika i drugih korisnika

Prema članu 96(3) IPA Uredbe o realizaciji, ukoliko postoji nekoliko krajnjih korisnika aktivnosti u svakoj od zemalja učesnica, one imenuju vodećeg korisnika između sebe prije dostavljanja prijedloga aktivnosti. Vodeći korisnik preuzima odgovornosti navedene u nastavku teksta u pogledu realizacije operacije.

Odgovornosti Vodećih korisnika i ostalih Korisnika

Odgovornosti vodećih korisnika

Prema odredbama Člana 96(3) IPA Uredbe o realizaciji, vodeći korisnik preuzima slijedeće odgovornosti za dio aktivnosti koji se obavlja u datoj zemlji:

- On treba da sačini dogovore za svoje odnose sa krajnjim korisnicima koji učestvuju u dijelu aktivnosti koji se obavlja u datoj zemlji, u skladu sa odredbama koje, *između ostalog*, sadrže i one koje garantiraju stabilno finansijsko upravljanje dodijeljenim sredstvima za operacije, uključujući i aranžmane za povrat nepropisno isplaćenih sredstava;
- Odgovoran je za obezbjeđivanje realizacije dijela operacije koji se odvija u datoj zemlji;
- Odgovoran je za prenos doprinosa EU krajnjim korisnicima koji učestvuju u dijelu operacija koji se odvija u datoj zemlji;
- Treba da obezbijedi to da su troškovi koje prezentiraju krajnji korisnici, koji učestvuju u dijelu aktivnosti koji se odvija u datoj zemlji, utrošeni u cilju sprovođenja aktivnosti i da odgovaraju aktivnostima koje su dogovorene između krajnjih korisnika koji učestvuju u operaciji.

Vodeći korisnici iz zemalja učesnica osiguravaju blisku saradnju i koordinaciju između sebe u sprovođenju aktivnosti.

Odgovornosti drugih korisnika

Svaki korisnik koji učestvuje u operaciji:

- Učestvuje u radu;
- Odgovoran je za obezbjeđivanje realizacije operacije u njegovoj nadležnosti u skladu sa planom projekta i sporazumom koji je potpisan sa vodećim korisnikom;
- Saraduje sa ostalim partnerskim korisnicima u realizaciji operacije, i izvještavanju o nadzoru;

Program prekogranične saradnje

- Obezbeđuje informacije koje se zahtijevaju za reviziju koju sprovode revizorska tijela koja su za to odgovorna;
- Preuzima odgovornost u slučaju bilo kakve neregularnosti u troškovima koji su iskazani, uključujući i eventualnu otplatu Komisiji;
- Odgovoran je za mjere informiranja i komunikacije sa javnošću.

Funkcionalni Vodeći korisnik

U slučaju zajedničkih projekata (u kojima učestvuju Vodeći korisnici sa obe strane, i koji su zasebno ugovoreni od strane Ugovornih organa BiH i CG), dva (2) Vodeća korisnika imenuje među sobom Funkcionalnog Vodećeg korisnika prije podnošenja prijedloga projekta.

Funkcionalni Vodeći korisnik je:

- Odgovoran za sveukupnu koordinaciju projektnih aktivnosti sa obe strane granice;
- Odgovoran za organiziranje zajedničkih sastanaka partnera na projektu;
- Odgovoran ZTS-u za izvještavanje o opštem napretku zajedničkog projekta.

2. Pravila za sprovođenje

2.1 Osnovna pravila za sprovođenje

Ovaj Prekogranični program finansira zajedničke aktivnosti koje su zajednički odabrane od strane zemalja učesnica putem jedinstvenog poziva za podnošenje ponuda koji pokriva cijelo prihvatljivo područje.

Odabrane aktivnosti obuhvataju krajnje korisnike iz obe zemlje koji saraduju na najmanje jedan od slijedećih načina: zajednički razvoj, zajedničko sprovođenje, zajedničko osoblje i zajedničko finansiranje (Čl. 95 IPA Uredbe o realizaciji).

ZNO je odgovoran za odabir projekata.

Ugovorni organ je odgovoran za izdavanje ugovora o donacijama, kao i za ex ante kontrolu procesa dodjele granta.

2.2 Poziv za dostavljanje prijedloga

Postupak dodjele granta je u skladu sa odredbama IPA Uredbe o realizaciji (npr. Članovi 95, 96, 140, 145, itd).

Gdje je to moguće, potrebno je pratiti postupke i standardne obrasce PRAG, osim ako odredbe IPA Uredbe o realizaciji i/ili zajednička priroda poziva zahtijevaju prilagođavanje.

a) Priprema Paketa dokumenata za prijavu

1. Zajednički tehnički sekretarijat, pod nadzorom Zajedničkog nadzornog odbora, sastavlja jedinstveni Poziv za podnošenje prijedloga, Uputstva za podnositelje i Prijavni obrazac, kao i druge dokumente vezane za realizaciju šema granta, objašnjavajući pravila o prihvatljivosti podnositelja prijava i partnera, tipove

Program prekogranične saradnje

aktivnosti i troškove koji su prihvatljivi za finansiranje i kriterijume evaluacije, prateći, što je bliže moguće, formate predviđene u PRAG;

2. Obrazac za prijavu bi trebalo da pokriva oba dijela projekta (za stranu granice u Bosni i Hercegovini/Crnoj Gori, odnosno zajedničku prijavu), ali sa jasnim razdvajanjem aktivnosti i troškova sa svaku stranu granice. Elementi sadržani u paketu (kriterijumi prihvatljivosti i evaluacije, itd) moraju biti u potpunosti u skladu sa odgovarajućim Sporazumom o finansiranju;

Program prekogranične saradnje

3. Kada Zajednički nadzorni odbor odobri Poziv za podnošenje prijedloga, Uputstvo za kandidate, i njegove dodatke, odgovarajuća Operativna struktura ih dostavlja odgovarajućoj Delegaciji EU na odobrenje;

b) Objavljivanje jedinstvenog Poziva za podnošenje prijedloga

4. Prilikom pokretanja Poziva za podnošenje prijedloga, OS, uz pomoć ZTS, preduzima sve odgovarajuće mjere da obezbijedi to da državno i regionalno objavljeni Poziv za podnošenje prijedloga stigne do ciljnih grupa u skladu sa zahtjevima Praktičnog vodiča. Paket za prijavu će biti dostupan na internetskoj stranici programa i internetskoj stranici Delegacijā EU (Ugovorni organ), kao i u štampanoj formi;
5. ZTS je zadužen za informativnu kampanju i odgovaranje na pitanja potencijalnih podnositelja prijave. ZTS obezbjeđuje savjetovanje potencijalnih podnositelja prijave po pitanju razumijevanja i formuliranja ispravnih i tačnih obrazaca za prijavu;
6. Pitanja i odgovori trebalo bi da budu dostupni na internetskim stranicama Programa i Delegacijā EU.

2.3 Selekcija projekata nakon poziva za podnošenje prijedloga

U skladu sa IPA Uredbom o realizaciji, dostavljeni prijedlozi projekata proći će zajednički postupak odabira. Evaluacija projekata bi trebalo da prati pravila PRAG (Poglavlje 6.4.) kako je prilagođeno odredbama IPA Uredbe o realizaciji (npr. Član 140 o ulozi Komisije u aktivnostima selekcije)⁶.

Zajednički Upravni odbor, kojeg je odredio i imenovao Zajednički nadzorni odbor, ocijeniti će projekte u odnosu na kriterijume navedene u Paketu za prijavu, i utvrdiće rang listu prema PRAG. Na osnovu toga Zajednički nadzorni odbor potom donosi konačnu odluku o projektima koji će se preporučiti za finansiranje Ugovornim organima (Delegacijama EU u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori).

Glavni koraci u postupku trebalo bi da budu:

- ZTS prikuplja i registrira dolazne prijedloge projekata;

⁶ IPA Uredba o realizaciji za Komponentu II predviđa, između ostalog, određeni stepen decentralizacije u postupku evaluacije i selekcije, odnosno u zemljama korisnicama u kojima se upravlja IPA fondovima u okviru centraliziranog pristupa (npr. gdje su državni organi imenovali Odbor za evaluaciju koji učestvuje u ZNO, a ne Komisija, odnosno, Ugovorni organ).

Program prekogranične saradnje

- ZNO je odgovoran za procjenu prijedloga projekata u skladu sa kriterijumima o prihvatljivosti. Međutim, kada je to potrebno, ZNO može da odredi Zajednički upravni odbor za procjenu administrativne usaglašenosti, podobnosti i procjene tehničkih i finansijskih kvaliteta prijedloga;
- Članovi Zajedničkog upravnog odbora imenuju se isključivo na osnovu tehničke i profesionalne stručnosti u datoj oblasti. Delegacije EU odobravaju sastav Zajedničkog upravnog odbora. Posmatrač kojeg imenuje Delegacija Evropske unije (ugovorni organ) može učestvovati u aktivnostima ZUO;
- Obe OS mogu da predlože isti broj spoljašnjih procjenitelja koji se finansiraju iz odgovarajućih dodijeljenih sredstava TP;
- Upravni odbor ocjenjuje projekte u odnosu na uslove i kriterijume koji su uspostavljeni u Pozivu za podnošenje prijedloga – Paketu za prijavu, i prema postupcima PRAG;
- ZNO zaprima od Upravnog odbora Izveštaj o evaluaciji i rang listu projekata i glasova o prihvatanju predložene rang liste. Članovi Upravnog odbora prisustvuju sjednici ZNO kako bi predstavili postupak evaluacije. ZNO ima mogućnost da:
 - o Prihvati Izvještaj o evaluaciji i preporuči ugovornim organima da ugovore odabrane projekte;
 - o Zahtijeva jedan krug preispitivanja prijedloga projekata ako kvalificirana većina njegovih članova sa pravom glasanja glasa za takav postupak, i pod uslovom da postoji jasno naveden tehnički razlog koji utiče na kvalitet Izvještaja o evaluaciji, odnosno ako nije jasno kako su projekti ocijenjeni i rangirani;
 - o Odbaci Izvještaj o evaluaciji i listu projekata, ukoliko postoji opravdan razlog za sumnju u pogledu objektivnosti ili kvalifikacija Upravnog odbora;
 - o Ni pod kojim uslovima ZNO nema pravo da promijeni rezultate ili preporuke Upravnog odbora, niti smije da mijenja šablone evaluacije koje su popunili ocjenitelji;
- Delegacije EU (Ugovorni organi) odobravaju izvještaj o evaluaciji postupka o izboru i konačnu listu sredstava koja će se odobriti. Ako je potrebno, Delegacije EU mogu zatražiti pojašnjenja od ZNO;
- Zajednički tehnički sekretarijat obavještava svakog podnosioca o rezultatima postupka izbora;
- Delegacije EU u svakoj zemlji izdaju ugovore o grantu odgovarajućem vodećem korisniku svakog odabranog projekta.

3. Informiranje, promoviranje i savjetovanje

Zemlje korisnice i nacionalni IPA koordinatori pružaju informacije o programu i, po potrebi, objavljuju program i aktivnosti uz pomoć Zajedničkog tehničkog sekretarijata.

U skladu sa Članom 90 Uredbe (EZ, Euroatom) br. 1605/2002, Komisija objavljuje relevantne informacije o ugovorima. Komisija objavljuje rezultate o tenderskom postupku u Službenom glasniku Evropske Unije, na internetskoj stranici EuropeAid, kao i u svakom

Program prekogranične saradnje

drugom odgovarajućem mediju, u skladu sa postojećim postupcima ugovora za spoljne aktivnosti EU.

Mjere informiranja i promoviranja su prezentirane u vidu plana komunikacije čije je provođenje odgovornost odgovarajućih Operativnih struktura. ZTS će tako detaljne informacije i plan promoviranja predstaviti u strukturiranom obliku ZOP-u (vidjeti u nastavku), jasno postavljajući ciljeve i ciljne grupe, sadržaj i strategiju mjera, kao i indikativni budžet koji se finansira iz budžeta za Tehničku pomoć Programa prekogranične saradnje.

Konkretne mjere za informiranje i promoviranje uglavnom će se fokusirati na:

- Obezbeđivanje šire rasprostranjenosti prekograničnog programa (prevedenog na lokalni jezik) među zainteresiranim stranama i potencijalnim korisnicima;
- Obezbeđivanje promotivnih materijala, organiziranje seminara i konferencija, medijskih saopštenja, i upravljanje internetskom stranicom programa radi podizanja svijesti, interesovanja, i podsticanja i ohrabivanja učešća;
- Obezbeđivanje najbolje moguće promocije za Pozive za dostavljanje prijedloga;
- Objavljivanje spiska krajnjih korisnika.

Zajednički tehnički sekretarijat u saradnji sa ZNO će izraditi sveukupnu strategiju informiranja i promoviranja za sprovođenje programa, i razvoj zajedničkog sistema za odnose sa javnošću u vezi sa programom:

- za izradu i održavanje internetske stranice;
- za održavanje neophodnih odnosa s javnošću i komunikacije sa medijima;
- za razvijanje informativnih i propagandnih materijala;
- za organiziranje zajedničkih seminara i konferencija za razvoj projekata;
- za uključivanje predstavnika Evropske komisije u informiranju i promoviranju;
- za imenovanje osobe zadužene za informiranje i promoviranje.

4. Finansijsko upravljanje

Doprinos Evropske komisije ne može biti veći od 85% od prihvatljivih troškova, i ne može biti manji od 50% od prihvatljivih troškova aktivnosti. Državno sufinansiranje iznosi najmanje 15% i najviše 50% od ukupnih prihvatljivih troškova aktivnosti.

U okviru centraliziranog upravljanja, Evropska komisija će obavljati sve tendere, ugovaranja i isplate, na osnovu dokumenata koje dostave korisnici, a u skladu sa pravilima ugovaranja i nabavke koja su navedena u Praktičnom vodiču Evropske komisije za ugovaranje (PRAG).

ZNO će obezbijediti uspostavljanje pouzdanog kompjuterizovanog računovodstva, nadgledanja i finansijskog izvještavanja, što će omogućiti adekvatnu sljedivost revizije.

Evropska komisija i državni organi za reviziju imati će ovlaštenje da vrše reviziju Prekograničnog programa.

Program prekogranične saradnje

5. Nadzor i evaluacija

5.1 Nadzor na nivou Projekta

5.1.1. Ugovorne obaveze

Vodeći korisnici šalju narativne i finansijske Privremene i Završne izvještaje svojim odgovarajućim Ugovornim organima u skladu sa standardnim uslovima njihovih ugovora o grantu.

5.1.2. Izvještavanje na nivou Prekograničnog projekta

Pored toga, gdje je relevantno, Funkcionalni Vodeći korisnik projekta podnosi Izveštaje o napretku projekta Zajedničkom tehničkom sekretarijatu, dajući pregled projektnih aktivnosti i dostignuća sa obe strane granice, i njihove koordinacije prema pokazateljima koji su definirani u zajedničkom prijedlogu projekta.

5.2 Nadzor nad Programom

Na osnovu izvještaja o napretku projekta koji su prikupljeni, ZTS sastavlja Zajednički izvještaj o realizaciji i dostavlja ga na razmatranje u ZNO.

Operativne strukture zemalja korisnica šalju Komisiji i odgovarajućim nacionalnim IPA koordinatorima godišnji izvještaj i završni izvještaj o realizaciji prekograničnog programa nakon pregleda od strane ZNO.

Godišnji izvještaj se dostavlja do 30. juna svake godine i po prvi put u drugoj godini nakon usvajanja prekograničnog programa.

Završni izvještaj se dostavlja najkasnije 6 mjeseci nakon završetka prekograničnog programa.

Sadržaj izvještaja mora biti u skladu sa zahtjevima iz Člana 144 IPA Uredbe o realizaciji.

5.3 Evaluacija Programa

Evaluacije se sprovode u skladu sa Članom 141 IPA Uredbe o realizaciji. Evaluacija ima za cilj da poboljša kvalitet, efikasnost i dosljednost u pomoći iz fondova EU, kao i strategiju i sprovođenje prekograničnih programa, uz vođenje računa o cilju održivog razvoja i relevantnom zakonodavstvu EU po pitanju uticaja na okoliš.

Ex ante evaluacija nije sprovedena u skladu sa odredbama Člana 141 u svjetlu principa proporcionalnosti.

U toku perioda programiranja, zemlje učesnice i/ili Evropska komisija vrše evaluacije vezane za praćenje prekograničnog programa posebno onda gdje praćenje otkriva značajno udaljavanje od prvobitno utvrđenih ciljeva, ili gdje su prijedlozi upućeni na reviziju prekograničnog programa. Rezultati se šalju u ZNO za prekogranični program i Komisiji.

Program prekogranične saradnje

Evaluacije vrše stručnjaci ili tijela, bilo da su interni, ili eksterni. Rezultati se objavljuju u skladu sa važećim pravilima o pristupu dokumentima. Evaluacija se finansira iz budžeta Tehničke pomoći programa.